

Stichting Pensioenfonds Yara Nederland

JAARVERSLAG 2023

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	4
2. Kerncijfers	5
3. Karakteristieken van het pensioenfonds	6
4. Organisatie	8
4.1 Bestuur	8
4.2 Beleid en verantwoording.....	9
4.3 Dagelijks bestuur.....	10
4.4 Beleggingsadviescommissie	10
4.5 Verantwoordingsorgaan	10
4.6 Intern toezicht.....	11
4.7 Compliance Officer.....	11
4.8 Invulling van de sleutelfuncties (IORP-II)	12
4.9 Uitvoeringsorganisatie	12
4.10 Externe dienstverlening	12
5. Verslag van het bestuur	15
5.1 Hoofdpijnen.....	15
5.2 Uitbesteding.....	19
5.3 Communicatiebeleid	20
5.4 Risicohouding (korte en lange termijn).....	22
5.5 Financiële paragraaf.....	22
5.6 Financiële positie en herstelplan (nFTK)	25
5.7 Beleggingsparagraaf.....	27
5.8 Pensioenparagraaf	31
5.9 Actuariële Paragraaf.....	33
5.10 Financiële risico(beheersing)	34
5.11 Toekomstparagraaf.....	36
6. Jaarrekening	37
6.1 Balans per 31 december	38
6.2 Staat van baten en lasten.....	39
6.3 Kasstroomoverzicht	40
6.4 Algemene toelichting	41

6.4.1 Inleiding.....	41
6.4.2 Schattingswijziging	41
6.4.3 Algemene grondslagen	41
6.4.4 Specifieke grondslagen	42
6.4.5 Grondslagen kasstroomoverzicht	47
6.5 Toelichting op de Balans	48
6.5.1 Beleggingen voor risico fonds	48
6.5.2 Langlopende vorderingen	49
Specificatie langlopende vorderingen.....	49
6.5.3 Vorderingen en overlopende activa.....	50
6.5.4 Overige activa.....	50
6.5.5 Stichtingskapitaal en reserves.....	50
6.5.6 Technische voorzieningen.....	51
6.5.7 Overige schulden en overlopende passiva.....	53
6.5.8 Risicobeheer	53
6.5.9 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen.....	63
6.6 Toelichting op de Staat van baten en lasten.....	64
6.6.1 Premiebijdragen	64
6.6.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	65
6.6.3 Overige baten.....	66
6.6.4 Pensioenuitkeringen	66
6.6.5 Pensioenuitvoeringskosten.....	66
6.6.6 Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds.....	67
6.6.7 Saldo overdracht van rechten	68
6.6.8 Saldo Herverzekering	68
6.6.9 Bestemming saldo van baten en lasten	68
6.6.10 Gebeurtenissen na balansdatum	69
7. Overige gegevens.....	70
7.1 Bestemming saldo van baten en lasten	70
7.2 Actuariële verklaring	71
7.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	73
Bijlage 1: Visitatiecommissie	82

Bijlage 2: Compliance officer	90
Bijlage 3: Verantwoordingsorgaan.....	91

1. Voorwoord

Hierbij bieden wij u het jaarverslag 2023 aan van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland.

Ondanks de aanhoudende wisselingen in beleggingsresultaten en rente, stonden we er eind 2023 financieel gezien opnieuw gezond voor. De prijsstijgingen die de oorlog in Oekraïne in 2022 teweegbracht, maakten wel dat 2023 een speciaal jaar was voor de indexaties. De stijging van de lonen kon de enorme stijging van het levensonderhoud niet bijbenen. Gepensioneerden en oud-deelnemers kregen daardoor per 1 januari 2023 een veel hogere indexatie dan de actieve werknemers. In 2024 zal dit juist omgekeerd zijn, omdat de salarissen in 2023 meer verhoogd zijn dan de prijsinflatie bedroeg.

In 2023 bleef de toekomst van de opgebouwde pensioenen het grootste onderwerp op de bestuurstafel. De overgang naar de Wet Toekomst Pensioenen (WTP) is een van de grootste pensioenhervormingen ooit en zal ook invloed hebben op de pensioenen bij Yara. Het bestuur heeft, onder andere met de werkgroep Toekomst Pensioenen, belangrijke stappen gezet in het uitwerken van de toekomstplannen. Eind 2023 zijn twee scenario's overgebleven voor de opgebouwde pensioenen en pensioenuitkeringen: een buy-out of invaren in de – nog te ontwerpen – nieuwe Yara pensioenregeling.

In maart 2024 heeft het pensioenfonds fysieke en online sessies georganiseerd om alle deelnemers te informeren over deze twee scenario's. Tot 15 april konden alle deelnemers hun voorkeur doorgeven. De response was met ruim 75% zeer hoog. 76% van de deelnemers die gereageerd hebben gaf de voorkeur aan een buy-out, 14% aan invaren en 10% gaf aan geen voorkeur voor één van de scenario's te hebben.

Het bestuur gaat het scenario van de buy-out verder uitwerken, het streven is om de buy-out per 1 januari 2025 te effectueren.

Het bestuur wil graag het hele traject in de bestaande samenstelling afronden en heeft daarom voorzitter Peter Vlaeminck voor de komende vier jaar herbenoemd.

Een direct gevolg van de invoering van de WTP per 1 juli 2023, is dat er een adequate keuzebegeleiding moet worden aangeboden. Het pensioenfonds heeft altijd al een (persoonlijke) keuzebegeleiding aangeboden. Dit is nu aangescherpt, in formeel beleid gegoten en praktisch uitgewerkt, zodat het pensioenfonds voldoet aan de wettelijke eisen. Vooral de vastlegging van de begeleiding is nieuw. Pensioenuitvoerder Appel en Yara HR hebben beiden een rol in deze begeleiding.

Het bestuur dankt iedereen die het afgelopen jaar heeft bijgedragen aan het functioneren van ons pensioenfonds en ziet met vertrouwen alle ontwikkelingen tegemoet.

Sluiskil, 19 juni 2024

Namens het bestuur, P. Vlaeminck

Voorzitter

2. Kerncijfers

	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Deelnemers						
Aantal actieve deelnemers	395	436	480	520	549	571
Aantal gewezen deelnemers *	316	333	350	382	399	382
Aantal pensioengerechtigden	1.260	1.258	1.247	1.232	1.243	1.280
Totaal aantal deelnemers **	1.971	2.027	2.077	2.134	2.191	2.233
In % van de VPV ***						
Actieven	34,5%	38,8%	45,2%	43,4%	43,5%	41,9%
Gewezen deelnemers	6,6%	6,6%	7,0%	13,6%	14,8%	6,6%
Pensioengerechtigden	58,9%	54,6%	47,8%	43,0%	41,7%	51,5%
Premies € x 1.000						
Feitelijke premie	9.255	9.671	10.063	33.556	11.380	8.336
Zuiver kostendekkende premie	8.618	14.011	15.763	14.445	12.281	12.283
Gedempte kostendekkende premie	9.255	9.671	10.063	8.225	8.320	8.336
Uitkeringen € x 1.000						
Pensioen uitkeringen	22.668	19.359	18.326	17.765	17.124	16.471
AAOP uitkeringen	250	261	211	205	190	167
Totaal uitkeringen	22.918	19.620	18.537	17.970	17.314	16.638
Beleggingen € x 1.000						
Vastrentende waarden	365.479	340.672	408.650	348.929	345.508	325.562
Aandelen	200.798	187.018	233.762	246.494	211.935	172.784
Vastgoedbeleggingen	33.339	37.664	55.121	44.283	47.567	38.600
Totaal beleggingen	599.616	565.354	697.533	639.706	605.010	536.946
Financiële positie € x 1.000						
Pensioenvermogen	611.794	564.488	697.845	665.724	611.208	540.435
Pensioenverplichtingen	437.810	390.800	530.034	573.365	535.983	477.691
Minimum vereiste dekkingsgraad (vast)	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%
Vereiste dekkingsgraad (strategisch)	122,1%	122,3%	121,0%	119,9%	120,5%	121,1%
Beleidsdekkingsgraad (definitie zie 5.6.)	139,1%	136,5%	125,1%	104,0%	110,2%	119,0%
Actuele dekkingsgraad	139,7%	144,4%	131,7%	116,1%	114,0%	113,1%
Reglementsvariabelen						
Maximum Pensioengevend salaris	128.810	114.866	112.189	110.111	107.593	105.075
Franchise middelloonregeling	16.322	14.802	14.544	14.167	13.785	13.344
Opbouw% middelloonregeling	1,875%	1,875%	1,875%	1,875%	1,875%	1,875%
(Richt)pensioenleeftijd	68 jaar	68 jaar	68 jaar	68 jaar	68 jaar	68 jaar
Eigen bijdrage	5%	5%	5%	5%	5%	5%
Maximale toeslagverlening						
Actieven	3,60%	2,60%	2,60%	2,75%	2,75%	2,00%
Gewezen deelnemers, bijzondere partners en Pensioengerechtigden	14,33%	3,42%	1,22%	2,72%	2,10%	1,33%
Waarvan toegekend ***						
Actieven	3,18%	2,60%	0,00%	0,00%	1,72%	1,27%
Gewezen deelnemers, bijzondere partners en pensioengerechtigden	12,66%	3,42%	0,00%	0,00%	1,31%	0,85%

* Bijzondere partners worden niet meegeteld als gewezen deelnemer.

** Daarnaast zijn er nog 520 deelnemers (2022: 460) voor wie uitsluitend sprake is van risicodekking voor het arbeidsongeschiktheidspensioen.

*** Vanaf het jaarverslag 2023 wordt hier de toeslagverlening gepresenteerd die in het jaar is verleend. Tot 2023 werd hier de toeslagverlening gepresenteerd die over het jaar werd verleend.

3. Karakteristieken van het pensioenfonds

Doelstelling

Stichting Pensioenfonds Yara Nederland (vanaf hier 'het pensioenfonds') is opgericht op 31 december 2000 en is statutair gevestigd te Terneuzen. Het pensioenfonds heeft als kerntaak het uitvoeren van de pensioenregeling, zoals deze tussen werkgever en werknemersorganisaties is overeengekomen. De pensioenregeling is gesloten voor nieuwe deelnemers vanaf 1 augustus 2014. Het pensioenfonds heeft als doel om nu en in de toekomst pensioenuitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden te verstrekken.

Juridische structuur

Het pensioenfonds is gevestigd aan de Industrieweg 10 te Sluiskil en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 22056903.

Statutair aangesloten ondernemingen

Onderstaande aangesloten ondernemingen vormen tezamen 'de werkgever'.

- Yara Sluiskil B.V.
- Yara Vlaardingen B.V.
- Yara Nederland B.V.
- Yara Holding Netherlands B.V.

Dit jaarverslag betreft een regulier boekjaar dat loopt van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023.

Alle bedragen in dit jaarverslag zijn vermeld in € 1.000,- tenzij anders vermeld.

Missie

Het pensioenfonds voert als goed huisvader de afgesproken – inmiddels gesloten – pensioenregeling voor huidige en voormalige werknemers van de diverse Nederlandse Yara ondernemingen uit op betrouwbare, transparante, professionele en kostenefficiënte wijze.

Visie

Het pensioenfonds biedt de deelnemers een toekomstbestendig pensioen. Het pensioenfonds belegt en beheert hiervoor de pensioengelden tegen verantwoorde risico's, acceptabele kosten en op een maatschappelijke verantwoorde wijze. Het pensioenfonds communiceert op duidelijke en begrijpelijke wijze met alle belanghebbenden. Omdat het pensioenfonds een groot draagvlak heeft, met name ook vanuit de werkgever, heeft (voort)bestaan van het pensioenfonds toegevoegde waarde.

Strategie

Governance

Het pensioenfonds leeft de Code Pensioenfondsen actief na. Deze code richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat het pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft. Het bestuur zorgt dat de individuele bestuursleden op het juiste geschiktheidsniveau zijn en zullen blijven. Dit gebeurt door alert te zijn op (markt)ontwikkelingen en opleidingen en workshops te volgen. Ook wordt regelmatig aandacht besteed aan het benodigde en beschikbare tijdsbeslag. Het besturen van ons pensioenfonds kent een grote diversiteit aan onderwerpen. Op jaarbasis prioriteert het bestuur de onderwerpen in een jaarplan, bewaakt de realisatie ervan en stuurt bij waar nodig. Op deze manier is het bestuur in staat de belangen van alle belanghebbenden te waarborgen zodanig dat zij zich door het bestuur op evenwichtige wijze vertegenwoordigd (kunnen) voelen. Het bestuur werkt conform de vastgestelde bestuurscyclus, taken en verantwoordelijkheden, zoals deze nader in de Governance Nota van het pensioenfonds zijn vastgelegd.

Risicomanagement

Het bestuur heeft in het kader van risicomanagement de risico's geïdentificeerd die de realisatie van de doelstelling, missie en visie van het pensioenfonds kunnen bedreigen en de benodigde beheersmaatregelen getroffen. Het bestuur volgt of de beheersmaatregelen voldoende werken en zal dat blijven doen. De uitvoering op het gebied van pensioen- en vermogensbeheer is uitbesteed. In het kader van risicomanagement wordt hierop een strakke regie gevoerd. Het risicomanagement is consequent ingebed in de werkzaamheden van het (dagelijks) bestuur. De beheersing van de risico's wordt op kwartaalbasis gerapporteerd. Bij het bepalen van de bij het pensioencontract behorende risicohouding, houdt het pensioenfonds rekening met het evenwicht tussen de belangen van de werkgever en de deelnemers. De pensioengelden worden op een solide wijze beheerd (prudent person). Het pensioenfonds streeft hierbij naar behoud van een breed risicodraagvlak onder zowel de werkgever als de deelnemers op basis van solidariteit en collectiviteit.

Communicatie

Om beter inzicht te geven in de (financiële) situatie van het pensioenfonds – en dus in de (financiële) situatie van de deelnemers – is correcte, duidelijke en evenwichtige communicatie van groot belang. Het pensioenfonds communiceert tijdig op transparante en relevante wijze met alle belanghebbenden, om de verwachtingen aan te laten sluiten bij de realiteit. Hierbij besteedt het pensioenfonds veel aandacht aan het vergroten van het inzicht bij de deelnemers door onder andere informatiebijeenkomsten te beleggen wanneer dit nodig of gewenst is en toetst of communicatie op schrift wordt gelezen en begrepen.

Continuïteit

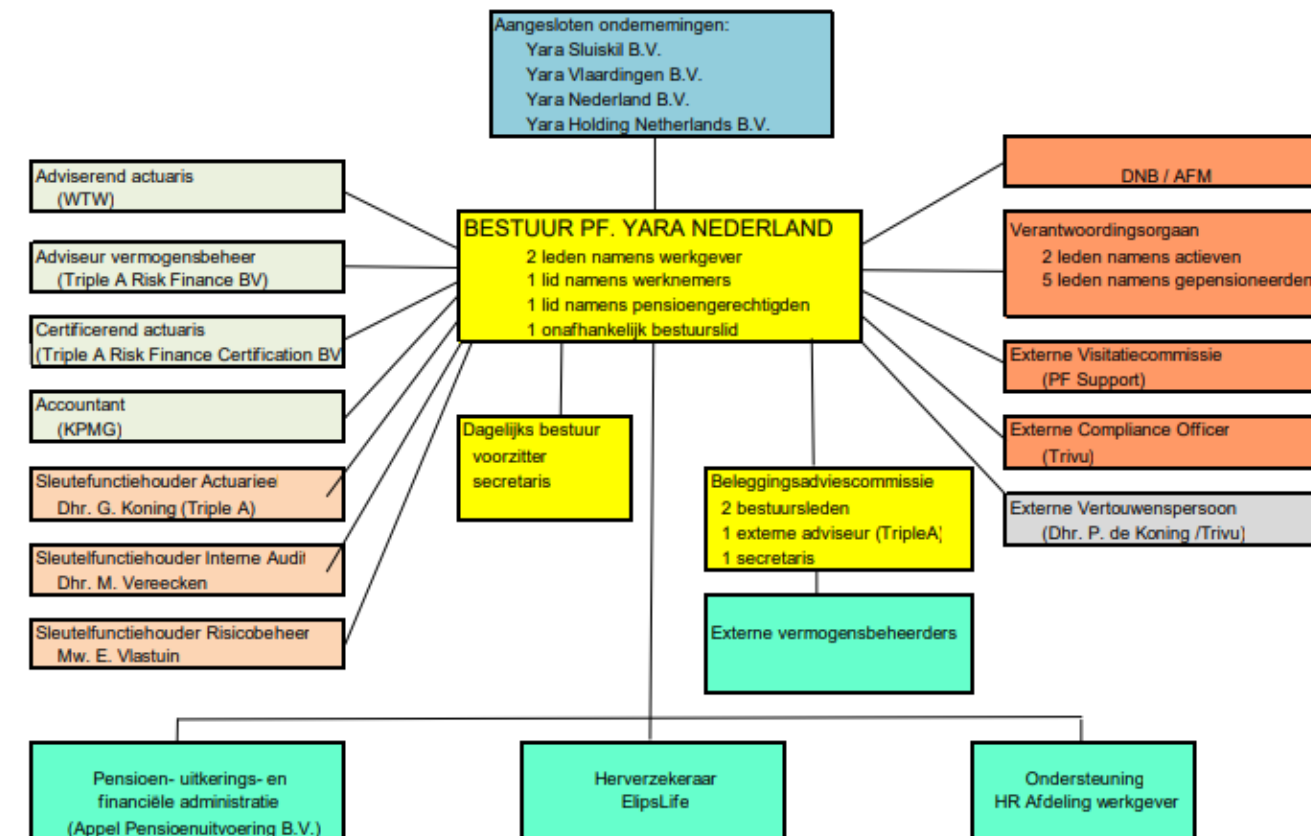
De omvang van het pensioenfonds, de Wet toekomst pensioenen en de snelle veranderingen in wet- en regelgeving op governance gebied, hebben invloed op de besturing en inrichting van het pensioenfonds. Al deze ontwikkelingen maken het noodzakelijk voor het bestuur om de uitvoering van de pensioenregeling in relatie tot de omvang van het pensioenfonds continu te monitoren en periodiek te evalueren.

Ten behoeve van de toekomstbestendigheid van de (uitvoering van de) regeling en een eventuele wijziging van de pensioenovereenkomst, heeft het bestuur van het pensioenfonds zich altijd opgesteld als sparringpartner voor de sociale partners en zal dat ook blijven doen.

4. Organisatie

Schematisch ziet de structuur van het pensioenfonds er per 31 december 2023 als volgt uit:

4.1 Bestuur

Per 31 december 2023 is het bestuur als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Datum van aftreden	DNB VTE score
De heer P. Vlaeminck	Voorzitter	Werkgever	01-01-2005	31-12-2027	0,3
De heer M. Wijns	Secretaris	Werkgever	01-01-2013	31-12-2024	0,2
De heer E. Hagen	Lid en voorzitter beleggingsadviescommissie	Onafhankelijk	01-12-2020	30-11-2024	0,7
Mevrouw E. Vlastuin	Lid	Werknemers	01-01-2023	1-8-2024	0,7
De heer M. Vereecken	Lid en plaatsvervangend. voorzitter	Gepensioneerden	01-07-2017	31-12-2024	0,2

Mevrouw E. Vlastuin is per 1 januari 2023 benoemd als opvolger van mevrouw R. van Ewijk en is tevens aangesteld als sleutelfunctiehouder risicobeheer. De heer P. Vlaeminck was per 31 december 2023 aftredend en is door de werkgever voor een nieuwe termijn van vier jaar voorgedragen. De Nederlandsche Bank (vanaf hier: DNB) heeft kenbaar gemaakt geen bezwaar te hebben tegen deze herbenoeming.

De in dit verslag vermelde VTE-scores van mevrouw E. Vlastuin en de heer E. Hagen zijn de totale scores van de werkzaamheden voor alle pensioenfondsen waarvoor zij werkzaamheden verrichten.

4.2 Beleid en verantwoording

Het pensioenfonds geeft uitvoering aan het pensioencontract, zoals overeengekomen tussen sociale partners. De afspraken over de financiering van deze pensioentoezegging is verwoord in de uitvoeringsovereenkomst. De pensioentoezegging is vertaald naar het pensioenreglement. De uitvoering van het pensioenreglement bestaat uit het actueel vastleggen van de juiste pensioenrechten, het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt als 'goede huisvader' de regie over de werkzaamheden van het pensioenfonds.

In de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) zijn de opzet van het pensioenfonds, de risicobeheersing en de wijze van uitvoering gedocumenteerd. Onderdeel van het beleid is een noodprocedure waarin beschreven staat hoe het pensioenfonds omgaat met besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure is onderdeel van het crisisplan van het pensioenfonds dat in de ABTN is opgenomen.

Het uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat hij/zij handelt in het belang van alle belanghebbenden van het pensioenfonds, rekening houdend met de korte- en lange termijneffecten van maatregelen.

Bestuursvergaderingen 2023

In het afgelopen jaar heeft het bestuur in totaal vijftien keer vergaderd. Er waren dertien reguliere vergaderingen (waaronder één jaarwerkvergadering) en één vergadering in het kader van risicobeheer. Het bestuur en het verantwoordingsorgaan zijn vijf keer met elkaar bijeengekomen. De zelfevaluatie van het bestuur heeft plaatsgevonden in november 2023.

De volgende onderwerpen zijn onder andere gedurende de reguliere vergaderingen het afgelopen jaar behandeld:

- Organisatorische zaken zoals:
 - Bestuurscyclus evalueren en aanscherpen;
 - Jaarplanning opstellen en opvolgen;
 - Communicatieplan;
 - Auditplan;
 - Aanbevelingen visitatiecommissie, actuaris, accountant en compliance officer beoordelen en waar nodig implementeren;
 - Jaarlijkse opvolging van actuariële zaken zoals haalbaarheidstoets, grondslagen en bepalen gedempte kostendekkende premie;
 - Actualiseren van diverse fondsdocumenten.
- Projectmatige zaken waaronder:
 - Monitoring pensioenuitvoerder Appel;
 - Toekomstvisie van het pensioenfonds, en omgaan met opgebouwde pensioenen (buy out of invaren);
 - Pensioenakkoord.

4.3 Dagelijks bestuur

Per 31 december 2023 is het dagelijks bestuur als volgt samengesteld:

Naam	Functie	(her)Benoemd	Datum van aftreden
De heer P. Vlaeminck	Lid	01-01-2024	31-12-2027
De heer M. Zwijns	Lid	01-01-2021	31-12-2024

Het dagelijks bestuur wordt gevormd door de voorzitter en de secretaris van het pensioenfonds. Het dagelijks bestuur wordt ondersteund door WTW. De bevoegdheden van het dagelijks bestuur zijn vastgelegd in de statuten en in de ABTN.

De bevoegdheden van het dagelijks bestuur omvatten onder andere:

- Zorgdragen voor de dagelijkse gang van zaken bij het pensioenfonds;
- Voorbereiden van een wijziging van de pensioenreglementen, statuten, uitvoeringsovereenkomst en/of ABTN dan wel andere (juridische) documenten van het pensioenfonds;
- Periodiek contact met herverzekeraar, pensioenadministrateur en toezichthouder;
- Verzorgen van correspondentie;
- Aanleveren van de door de toezichthouder(s) gevraagde gegevens zoals het jaarwerk, kwartaalrapportages en herstelplannen;
- De monitoring van de prestaties en het risicobeheer van de pensioenadministrateur en rapportage hierover aan het bestuur.
- Voorbereiden van de te nemen bestuursbesluiten.

4.4 Beleggingsadviescommissie

Per 31 december 2023 is de beleggingsadviescommissie als volgt samengesteld:

Naam	Functie	(her)Benoemd	Datum van aftreden
De heer E. Hagen	Voorzitter	01-12-2020	30-11-2024
De heer P. Vlaeminck	Lid	01-01-2024	31-12-2027

De commissie wordt ondersteund door de heer R. van der Zee van TripleA – Risk Finance B.V. en een secretaris, de heer M. Zwijns, welke beiden geen stemrecht hebben. De beleggingsadviescommissie voert het beleggingsplan uit binnen het strategische beleggingsbeleid zoals dat door het bestuur is vastgesteld. De beleggingsadviescommissie doet onder andere voorstellen aan het bestuur. Verder draagt de beleggingsadviescommissie zorg voor de monitoring van prestaties en het risicobeheer van de partijen waaraan het vermogensbeheer is uitbesteed en de rapportering hierover aan het bestuur. Periodieke contacten met de diverse vermogensbeheerders zijn onderdeel van de taken van de beleggingsadviescommissie. De taken en verantwoordelijkheden van de beleggingsadviescommissie zijn nader uitgewerkt in het reglement beleggingsadviescommissie.

4.5 Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een algemeen oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht, het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het recht om advies uit te brengen over een aantal aangelegenheden die zijn beschreven in de statuten en het reglement verantwoordingsorgaan. Dit betreffen de

wettelijke gedefinieerde adviezen. In 2023 betreffen dit adviezen inzake de gedempte kostendeekkende premie, het reglement verantwoordingsorgaan, het visitatiereglement, de competentievisie, en het beloningsbeleid. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan haar advies gegeven inzake de toekomst van het pensioenfonds.

Per 31 december 2023 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Namens	(her)Benoemd	Datum van aftreden
De heer T. van Hoecke	Voorzitter	Gepensioneerden	01-07-2022	01-07-2026
De heer T. van Duijn	Secretaris	Actieven	01-07-2022	01-07-2026
De heer R. Meima	Lid en plaatsvervangend secretaris	Actieven	01-07-2022	01-07-2026
De heer J. Bol	Lid en plaatsvervangend voorzitter	Gepensioneerden	01-07-2022	01-07-2026
De heer J. Koekkoek	Lid	Gepensioneerden	01-07-2022	01-07-2026
De heer W. Sarneel	Lid	Gepensioneerden	01-07-2022	01-07-2026
De heer W. den Hartogh	Lid	Gepensioneerden	01-07-2022	01-07-2026

4.6 Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie. Hiervoor is een overeenkomst aangegaan met PF Support te Rotterdam. Het bestuur heeft, in samenspraak met het verantwoordingsorgaan, gekozen voor de volgende visiteurs:

Naam	Specialisatie
Mevrouw L. Rutgers	Risico management en beleggingsbeleid
De heer J. Koomans	Strategie en actuariaat
De heer E. Klijn	Risico management en governance

De visitatiecommissie heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen het pensioenfonds. Het interne toezicht betreft in zijn toezicht de naleving door het pensioenfonds van normen in de Code Pensioenfondsen. De visitatiecommissie heeft in 2024 een algemene visitatie uitgevoerd over het boekjaar 2023, waarin onder andere is opgenomen:

- Opvolging van de aanbevelingen uit de vorige visitatie;
- Risicobeheersing, evenwichtige belangenafweging en de Code pensioenfondsen;
- Het traject inzake de toekomst van het pensioenfonds en de communicatie daaromtrent;
- Functioneren van het bestuur.

4.7 Compliance Officer

Paul de Koning van Trivu te Zevenbergen treedt ook over het boekjaar 2023 op als compliance officer met de bijbehorende overeengekomen werkzaamheden. Tevens treedt hij op als vertrouwenspersoon. De compliance officer heeft in de bestuursvergadering van 22 mei 2024 zijn rapport over boekjaar 2023 gepresenteerd en besproken met het bestuur. Een samenvatting hiervan, alsmede de reactie van het bestuur hierop treft u aan in bijlage 2.

4.8 Invulling van de sleutelfuncties (IORP-II)

Per 13 januari 2019 is de Europese richtlijn 2016/2341 van 14 december 2016, ook wel IORP-II genoemd, van kracht geworden. Het doel van de richtlijn is het bevorderen van de verdere ontwikkeling van de tweede pijler pensioenen in de Europese Unie. In de richtlijn zijn onder andere algemene regels opgenomen ten aanzien van:

- De governance van een pensioenfonds, zoals over risicobeheer, accounting, risico-evaluaties en verslaglegging;
- De informatieverstrekking door het pensioenfonds aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- De procedure bij een grensoverschrijdende collectieve waardeoverdracht;
- Toezicht op pensioenfondsen.

Ook bevat de richtlijn regels ten aanzien van het toezicht op pensioenuitvoerders. Het pensioenfonds dient bijvoorbeeld elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) uit te voeren en in te dienen bij DNB. Het pensioenfonds heeft naar aanleiding van IORP-II, rekening houdend met de proportionaliteit van het pensioenfonds, de zogenaamde sleutelfuncties geïmplementeerd in de organisatie van het pensioenfonds. De sleutelfuncties betreffen de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. IORP-II maakt een onderscheid tussen de sleutelfunctiehouder en de vervuller van de sleutelfunctie. De sleutelfunctiehouder draagt de eindverantwoordelijkheid. Het pensioenfonds heeft de sleutelfuncties, op basis van het 'three lines of defence'-model, als volgt ingericht:

Sleutelfunctie	Sleutelfunctiehouder	Vervuller
Risicobeheer	Mevrouw E. Vlastuin (bestuurslid)	WTW IRM afdeling
Actuariel	De heer G. Koning (certificerend actuaris)	De heer G. Koning (certificerend actuaris)
Interne audit	De heer M. Vereecken (bestuurslid)	3e lijn uitbestedingspartner, eventueel audit-expert (afhankelijk van onderwerp)

De sleutelfunctiehouders zijn getoetst en goedgekeurd door DNB. De sleutelfunctiehouders rapporteren bevindingen en aanbevelingen op het gebied dat onder hun verantwoordelijkheid valt aan het bestuur en aan het intern toezicht.

4.9 Uitvoeringsorganisatie

Het pensioenfonds heeft geen medewerkers in dienst.

4.10 Externe dienstverlening

Pensioen- en uitkeringsadministratie

Per 1 juni 2022 is de pensioen-, uitkerings- en financiële administratie en bijbehorende wettelijke communicatie ondergebracht bij Appel Pensioenuitvoering B.V. (hierna: Appel). Hieronder valt ook de helpdesk, welke Appel verzorgt voor het pensioenfonds. Per 1 januari 2024 is het contract met Appel verlengd tot 1 januari 2027.

Appel rapporteert over de dienstverlening van Appel aan het pensioenfonds via een ISAE 3402 type II (assurance) rapportage. De monitoring van de naleving van gemaakte afspraken met de belangrijkste ICT-dienstverleners van Appel worden door Appel bewaakt door middel van een servicelevel managementproces. De ISAE 3402 type II-rapportage wordt door een onafhankelijke auditor afgegeven. De rapportage wordt jaarlijks beoordeeld door het bestuur en indien nodig met Appel inhoudelijk besproken in het

operationeel overleg. De assurance door Appel bestaat over 2023 uit een ISAE 3000 type II- verklaring en een ISAE 3402 type II- verklaring. De over 2023 ontvangen verklaringen betreffen "schone" verklaringen en geven geen aanleiding tot verdere actie(s).

Het bestuur wordt gedurende het jaar op de hoogte gehouden van de kwaliteit van de uitvoering door middel van een SLA-rapportage en een risicorapportage, beiden op kwartaalbasis. Daarnaast heeft het dagelijks bestuur periodiek overleg met Appel om de voortgang te bespreken (op kwartaalbasis heeft dit overleg een operationeel / tactisch karakter en op jaarbasis is dit meer strategisch). Vooralsnog heeft het bestuur tot op heden frequenter operationeel overleg gehad dan gepland om de uitvoering goed te monitoren. Het afgelopen jaar hebben er zes (digitale) operationele meetings plaatsgevonden. Daarnaast zijn de SLA-rapportages, de financiële rapportages alsook de risicorapportages van Appel doorgesproken, naast de lopende werkzaamheden en het bespreken van toekomstige ontwikkelingen.

Secretariaat

Het pensioenfonds heeft onderstaande taken uitbesteed aan WTW:

- Voorbereiden van de bestuursagenda. Versturen van de uitnodigingen en de vergaderstukken;
- Zorgdragen voor de notulen van de bestuursvergaderingen en het bewaken van de opvolging van de actiepunten;
- Zorgdragen voor de notulen van het dagelijks bestuur alsook van de beleggingsadviescommissie;
- Voorbereiden van de jaarkalender en het monitoren van de uitvoering ervan;
- Het monitoren van het jaarwerk;
- Het beheer van de fondsdocumenten;
- Beleidsmatige ondersteuning en advisering van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur.

Herverzekeraar

- De herverzekering voor de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's (premiëvrijstelling) is vanaf 1 januari 2020 ondergebracht bij ElipsLife. Het contract liep tot en met 31 december 2022 en is per die datum stilzwijgend verlengd voor een periode van drie jaar.

Werkgever

- De HR Service afdeling van de werkgever is verantwoordelijk voor het geven van informatie aan externe belanghebbenden. Dit omvat:
 - Het beantwoorden van vragen van (ex)-deelnemers die zich melden bij de HR-afdeling;
 - Het leveren van pensioenmutaties aan Appel.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is uitbesteed aan diverse vermogensbeheerders. Het pensioenfonds participeert in gestructureerde beleggingsfondsen welke volgens de vastgelegde fondsvoorwaarden worden gemanaged door de vermogensbeheerders. Van alle vermogensbeheerders zijn ISAE 3402-II- of soortgelijke verklaringen ontvangen. Alle verklaringen zijn "schone" verklaringen en beoordeeld door het bestuur na voorbereiding door de beleggingsadviescommissie. Het bestuur wordt op de hoogte gehouden door middel van kwartaalrapportages, waardoor er continue monitoring plaatsvindt. De beleggingsadviescommissie wordt extern bijgestaan door een adviseur. In april 2024 zijn evaluatiegesprekken gevoerd met diverse vermogensbeheerders. Hier zijn geen grote aandachtspunten uit gekomen die opgevolgd moeten worden.

Actuaris

Triple A – Risk Finance Certification B.V. is door het bestuur aangesteld als waarmerkend actuaris. Tevens is de certificerend actuaris de sleutelfunctiehouder actuaariaat.

Accountant

KPMG Accountants N.V. is vanaf boekjaar 2017 door het bestuur aangesteld als accountant.

Adviseur

WTW is door het bestuur aangesteld als algemeen adviseur van het pensioenfonds, met uitzondering van advies met betrekking tot vermogensbeheer. Triple A - Risk Finance B.V. is door het bestuur aangesteld als adviseur vermogensbeheer.

5. Verslag van het bestuur

5.1 Hoofdpijnen

Bestuursmodel

Het pensioenfonds staat onder leiding van het bestuur, dat is samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgever en vertegenwoordigers van de werknemers en pensioengerechtigden, en bestaat uit totaal vijf bestuursleden.

Code pensioenfondsen

Inleiding

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen (hierna de Code) in werking getreden en verankerd in de pensioenwet. De Code heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hierdoor wordt de transparantie op het gebied van goed pensioenfondsbestuur vergroot. De Code bestaat uit een groot aantal normen en gaat uit van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. De Code richt zich op drie functies van goed pensioenfondsbestuur, te weten besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits de afwijking weloverwogen wordt gedaan. De diverse normen zijn verweven in het beleid van het pensioenfonds. Het bestuur toetst minimaal jaarlijks (of zoveel eerder als nodig is) in hoeverre het vastgestelde beleid in combinatie met de normen nog passend zijn. Daar waar nodig, past het pensioenfonds de invulling aan.

Per 1 januari 2024 is de Code geactualiseerd. Het pensioenfonds zal gedurende 2024 zich hier aan conformeren, en over de naleving van de geactualiseerde Code rapporteren in het bestuursverslag over 2024.

Pas-toe of leg-uit

Ook over boekjaar 2023 heeft het bestuur geëvalueerd in hoeverre het bestuur de Code naleeft en op welke normen het bestuur kan verbeteren. Het bestuur ziet in ieder geval een verdere professionalisering en groei binnen het bestuur, wat bijdraagt aan een daadkrachtig bestuur.

De Code wordt door het pensioenfonds, afgezien van norm 33 (diversiteit), nageleefd. Het niet naleven van norm 33 is ingegeven door het (actuele) deelnemersbestand en heeft de aandacht van het bestuur. Het niet naleven van norm 34 komt voort uit het feit dat een bestuurslid per 1 januari 2024 voor een derde keer is (her)benoemd. Het bestuur zag zwaarwegende redenen om het betreffende bestuurslid voor een derde keer te benoemen, gezien de kennis van het pensioenfonds en de vaardigheden als voorzitter. Voorts gelet op de horizon van het pensioenfonds. De Nederlandsche Bank heeft met de derde benoeming eind 2023 ingestemd.

Rapportagenormen

De volgende normen uit de Code kunnen in dit jaarverslag op de volgende plaatsen gevonden worden.

Rapportagenormen	
Norm 5	Pagina 9 (paragraaf 4.2)
Norm 31	Pagina 16 (paragraaf 'Diversiteitsbeleid bestuur en verantwoordingsorgaan')
Norm 33	Pagina 16 (paragraaf 'Diversiteitsbeleid bestuur en verantwoordingsorgaan')
Norm 47	Pagina 17 (paragraaf 'Intern toezicht en verantwoordingsorgaan')
Norm 58	Pagina 6 en 7 (paragraaf 4-6)
Norm 62	Pagina 29 (paragraaf 'Maatschappelijk verantwoord beleggen')
Norm 64	Pagina 15, 18 en 19 (paragrafen 'Code Pensioenfondsen', 'Zelfevaluatie' en 'Gedragscode')
Norm 65	Pagina 19 (paragraaf 'Klachten en geschillenregeling')

Diversiteitsbeleid bestuur en verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds streeft ernaar dat het bestuur en het verantwoordingsorgaan complementair zijn samengesteld en een redelijke afspiegeling zijn van het (actuele) deelnemersbestand. Het pensioenfonds streeft zowel in het bestuur als in het verantwoordingsorgaan naar:

- een evenwichtige verdeling van vrouwen en mannen; en
- ten minste één iemand jonger dan 50 jaar

Het bestuur heeft bewust gekozen om op dit vlak af te wijken van de Code Pensioenfondsen en de grens van 40 jaar te verhogen naar 50 jaar. Het pensioenfonds voert een gesloten regeling uit, wat betekent dat de gemiddelde leeftijd stijgt in het pensioenfonds. Een grens van 50 jaar past beter bij de populatie van het pensioenfonds. Gegeven de afspiegeling van het deelnemersbestand (stand ultimo 2022: 94% is man), is een overwegend mannelijk bestuur een evenredige afspiegeling. Indien meerdere kandidaten zich melden voor een vacature, wordt eerst gekeken naar geschiktheid. Bij gelijke geschiktheid gaat de voorkeur uit naar een evenredige afspiegeling man/vrouw in het orgaan.

Daarnaast streeft het pensioenfonds ernaar dat het bestuur en het verantwoordingsorgaan complementair (in cultuur, zienswijzen en persoonlijkheden) zijn samengesteld. Het is voor het pensioenfonds van belang dat binnen het bestuur en het verantwoordingsorgaan een open cultuur heerst, waarbinnen voldoende ruimte is voor discussie en waarbinnen bestuurd kan worden ongeacht bijvoorbeeld de achterliggende geleding, geslacht of leeftijd. Bij de benoeming van bestuursleden of leden van het verantwoordingsorgaan tracht het pensioenfonds de hiervoor beschreven diversiteit en complementariteit van het bestuur en het verantwoordingsorgaan als geheel te borgen, daarbij lettend op het gedrag en de gewenste competenties van het kandidaat-bestuurslid respectievelijk kandidaat-lid van het verantwoordingsorgaan.

Integere bedrijfsvoering

Elk Nederlands pensioenfonds moet maatregelen treffen die goed pensioenfondsbestuur waarborgen. Het beleid van het pensioenfonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt onder meer in:

- het beheersen van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's;
- handelen vanuit en borgen van integriteit;
- de soliditeit van het pensioenfonds, waaronder wordt verstaan:
 - het beheersen van financiële risico's; en
 - het beheersen van andere risico's die de soliditeit van het pensioenfonds kunnen aantasten;
- het beheersen van de financiële positie over de lange termijn door jaarlijks een haalbaarheidstoets uit te laten voeren.

Het pensioenfonds kent een Integraal Risico Management (IRM)-beleid, waarbinnen zowel de financiële als niet-financiële risico's worden bepaald, beoordeeld en beheerst binnen de vastgestelde risico-tolerantie.

In het kader van de integere bedrijfsvoering is in 2023 onder meer:

- aangesloten bij de overleggen bij de pensioenuitvoerder Appel om meer zicht te krijgen op de werkzaamheden en controles bij Appel;
- op regelmatige basis overleg geweest met de verschillende sleutelfunctiehouders, aangevuld met de compliance officer, om te inventariseren of en waar verbeteringen mogelijk zijn en om de toegevoegde waarde van 2^e en 3^e lijn voor het pensioenfonds te vergroten.

Het pensioenfonds voert jaarlijks voor 1 juli een haalbaarheidstoets uit. Door middel van deze haalbaarheidstoets toont het pensioenfonds aan dat de verwachte pensioenen de komende zestig jaar voldoen aan de gewekte verwachtingen. Pensioenfondsen moeten aantonen dat zij ook in een slecht-weersituatie aan de verwachtingen kunnen voldoen. Het pensioenfonds heeft in 2023 een

haalbaarheidstoets uitgevoerd. Hieruit blijkt dat op lange termijn zowel vanuit de feitelijke financiële positie als vanuit een evenwichtssituatie wordt voldaan aan de ondergrenzen die het bestuur heeft vastgesteld (zie paragraaf 5.4). Toetsing op het premiebeleid en herstelcapaciteit geeft aan dat dit voldoende en haalbaar is.

Intern toezicht en verantwoordingsorgaan

Het bestuur van het pensioenfonds heeft - conform de Pensioenwet en de daarin opgenomen eisen voor goed pensioenfondsbestuur - veel aandacht voor de opzet en inrichting van de organisatie, inclusief de interne beheersing. In de statuten is vastgelegd hoe het bestuur omgaat met zijn rol en invulling geeft aan begrippen als goed bestuur, verantwoording en intern toezicht.

Het pensioenfonds heeft een visitatiecommissie aangesteld (zie ook: *Intern toezicht*). De visitatiecommissie heeft van het bestuur opdracht gekregen om jaarlijks een integrale visitatie te verrichten. Op 22 mei 2024 heeft de visitatiecommissie haar rapport opgeleverd, haar verslag gepresenteerd en besproken met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Een samenvatting hiervan, alsmede de reactie van het bestuur hierop treft u aan in bijlage 3.

Het pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan (zie ook: *Verantwoordingsorgaan*). Dit orgaan beoordeelt het handelen van het bestuur conform haar wettelijke taak.

Geschiktheid

Het pensioenfonds besteedt aandacht aan de benodigde kennis, competenties en professioneel gedrag van bestuursleden, andere (mede)beleidsbepalende personen en leden van andere pensioenfondsorganen. De manier waarop dit gebeurt, is vastgelegd in de statuten, de governance nota, het geschiktheidsplan en de gedragscode. Het beleid zorgt voor het waarborgen van voldoende kennis, vaardigheden en professioneel gedrag van het bestuur opdat adequate sturing kan worden gegeven aan de processen en werkzaamheden van het pensioenfonds. Het bestuur laat zich - met het oog op specifieke deskundigheid - bijstaan door een adviserend actuaris en zo nodig door andere adviseurs.

Elk pensioenfondsbestuur moet geschikt zijn op alle zeven door DNB geformuleerde geschiktheidsgebieden. De geschiktheidseisen zijn door de pensioenkoepels meer concreet gemaakt, door deze onder te verdelen in geschiktheidsniveau A, B en E. Alle bestuursleden dienen minimaal te voldoen aan geschiktheidsniveau A. Geschiktheidsniveau B omvat een verdieping en verbreding op inhoudelijk, beleidsmatige en strategische vraagstukken. Expertniveau E behelst de kennis vanuit professionele opleiding of ervaring en gedetailleerde kennis van zaken. Het dagelijks bestuur moet gezamenlijk voldoen aan geschiktheidsniveau B. De leden van de beleggingsadviescommissie (BAC) beschikken over minimaal geschiktheidsniveau B op gebied van beleggingen, waarbij de voorzitter van de BAC over expertniveau E dient te beschikken.

Het bestuur bewaakt de geschiktheid op niveau A respectievelijk, voor zover van toepassing, niveau B en E. Verder voorziet het bestuur in permanente educatie teneinde het gewenste geschiktheidsniveau te behouden.

In 2023 heeft het bestuur één kennissessie gevolgd met als onderwerp renteswaps. Dit betrof een opfriscursus omdat voor het verder afdekken van de risico's er swaps nodig zijn. Inzake WTP hebben er twee kennissessies plaatsgevonden waarbij zowel het bestuur als het VO aanwezig waren. Het bestuur heeft in 2023 ook een kennissessie gevolgd inzake toekomststrategie.

Daarnaast heeft een aantal bestuurders cursussen c.q. seminars bijgewoond.

Uit de geschiktheidsmatrix blijkt dat zowel collectief (het bestuur) als individueel op alle acht verantwoordelijkheidsgebieden aan de geschiktheidseisen wordt voldaan.

Zelfevaluatie

Het bestuur heeft in november 2023 een zelfevaluatie uitgevoerd onder begeleiding van WTW. Uitkomst is dat het bestuur tevreden is over het eigen functioneren. De wijze van vergaderen en samenwerking binnen het bestuur verloopt prettig. Er is een open sfeer en ruimte voor discussie. De bestuursleden zijn allen voldoende geschikt wat de bestuurlijke effectiviteit ten goede komt. Daarnaast beschikt het bestuur over voldoende countervailing power richting haar adviseurs, uitbestedingspartners en de BAC.

In 2023 is de BAC en zijn de sleutelfunctiehouders (met uitzondering van de actuariële sleutelfunctie) tevens geëvalueerd. Uit deze evaluatie blijkt onder andere dat de BAC goed functioneert, 'in control' is en zaken gestructureerd oppakt. Op deze manier voldoet de BAC aan de wensen, doelstellingen en eisen die het bestuur stelt aan de BAC, en draagt de BAC bij aan de doelstellingen van het pensioenfonds. Uit de evaluatie van de sleutelfunctiehouder Risicobeheer en de sleutelfunctiehouder Interne Audit blijkt eenzelfde lijn – ook deze voldoen aan de wensen, doelstellingen en eisen die het bestuur stelt, en dragen bij aan het behalen van de doelstellingen van het pensioenfonds.

Fraudebeheersing

In de risicoanalyse van het pensioenfonds is de fraude risicobereidheid van het pensioenfonds vastgesteld door het bestuur en er zijn beheersmaatregelen vastgelegd om de netto risico's in eigen en uitbestede processen tot aanvaardbaar laag niveau terug te brengen.

Deze beheersmaatregelen betreffen maatregelen op organisatieniveau (zoals gedragscodes, klokkenluidersregelingen), beheersingsmaatregelen op procesniveau en eventuele opvolging van aanbevelingen voor herstelacties. De effectiviteit van de maatregelen en eventuele incidenten worden regelmatig geëvalueerd door het bestuur. In geval van uitbestede processen wordt hierbij gebruik gemaakt van SLA's, externe assurance verklaringen, verklaringen met betrekking tot AVG en overleg met risicobeheer en afdelingen van de uitbestedingspartners. Bij het bestuur zijn geen voorvallen van fraude en/of vermoede fraude bekend die invloed hebben op het fonds.

Naleving wet- en regelgeving

Ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van de wet- en regelgeving. Het afgelopen jaar zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd en hebben er zich ook geen datalekken voorgedaan.

Met ingang van 1 januari 2020 dient de 'Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen' van de Pensioenfederatie (hierna: "De gedragslijn") geïmplementeerd te zijn door pensioenfondsen. Onderdeel van de Gedragslijn is dat getoetst en gerapporteerd wordt in hoeverre het pensioenfonds aan de Gedragslijn voldoet en wordt verantwoording hierover afgelegd in het jaarverslag. Er is getoetst in hoeverre het pensioenfonds in 2023 de Gedragslijn heeft nageleefd. In dit kader is getoetst of de Gedragslijn is geïmplementeerd in de volgende documenten van het pensioenfonds:

- het privacy beleid;
- de privacyverklaring (website)
- de antwoorden van Appel op de namens het pensioenfonds gestelde vragen en
- het reglement klachten-en geschillenregeling.

De conclusie is getrokken dat het privacy beleid en de privacyverklaring van het pensioenfonds voldoen aan het gestelde in de Gedragslijn.

Gedragscode

De gedragscode is bekend bij alle verbonden personen, waaronder bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan en visitatiecommissie, deelnemers administrateur en andere, door het bestuur aangewezen personen. De verbonden personen verklaren jaarlijks schriftelijk aan de Compliance Officer de gedragscode na te leven. De Compliance Officer houdt toezicht op de uitvoering en

effectiviteit van de gedragscode. Overtredingen van de gedragscode worden gemeld bij de Compliance Officer. In 2023 zijn geen overtredingen gemeld.

Klachten- en geschillenregeling

Het pensioenfonds heeft een klachten- en geschillenregeling die gedurende 2023 is geactualiseerd naar aanleiding van de Wet toekomst pensioenen en de Gedragslijn 'Goed omgaan met klachten' van de Pensioenfederatie. Eenieder kan zich in geval van een klacht wenden tot de pensioenuitvoeringsorganisatie van het pensioenfonds en/of het bestuur van het pensioenfonds. Indien niet volledig aan de klacht tegemoet wordt gekomen, kan de klager dit geschil voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen, aan de externe geschilleninstantie of aan de burgerlijke rechter. De regeling bevat procedurele waarborgen die door het pensioenfonds gevolgd zullen worden ter zake van de afhandeling van de klacht of geschil. Een en ander is vastgelegd in het klachten- en geschillenreglement. In 2023 zijn geen klachten conform de klachten- en geschillenregeling gemeld.

Incidenten- en klokkenluidersregeling

Het pensioenfonds kent een incidenten- en klokkenluidersregeling die een procedure voor interne en externe meldingen van (potentiële) misstanden bevat en de afhandeling daarvan. De regeling bevat waarborgen voor de bescherming van de verbonden persoon - de klokkenluider - die te goeder trouw melding maakt van (potentiële) misstanden. In 2023 zijn er geen misstanden gemeld.

Beloning

De bestuursleden in dienst van de werkgever (de heer P. Vlaeminck en de heer M. Zwijs) ontvangen geen vergoeding voor de uitoefening van hun functie. De vergoeding voor de externe bestuursleden (mevrouw E. Vlastuin en de heer E. Hagen), het gepensioneerde bestuurslid (de heer Vereecken) bedroeg in het verslagjaar in totaal € 74.645,- (2022: € 77.000,-). Het advies van de Pensioenfederatie om de bestuurdersbeloning per bestuurslid apart te tonen, wordt niet gevolgd aangezien deze vergoeding wordt betaald door de werkgever.

De leden van het verantwoordingsorgaan in dienst van de werkgever ontvangen geen vergoeding van het pensioenfonds voor het uitoefenen van hun functie. De vergoeding voor gepensioneerden in het verantwoordingsorgaan bedroeg in totaal € 4.215,- (2022: € 3.497,-). Kosten die in redelijkheid gemaakt worden (bijvoorbeeld reiskosten, kosten bijwonen seminar), worden door de werkgever vergoed.

Toezichthouders

In 2023 heeft het bestuur de volgende fondsdocumenten toegestuurd aan DNB: de ABTN, de geschiktheidsmatrix en het pensioenreglement.

Daarnaast heeft er correspondentie plaatsgevonden met betrekking tot:

- Uitvraag niet-financiële risico's;
- Uitvraag nieuwe pensioenregeling in het kader van het pensioenakkoord;

5.2 Uitbesteding

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor een beheerste en integere bedrijfsvoering (zie artikel 143 van de Pensioenwet). Om de bedrijfsvoering te kunnen beheersen, weegt het bestuur af in hoeverre het bestuur de kennis en kunde heeft voor diverse operationele werkzaamheden. Hierbij wordt een afweging gemaakt tussen kwaliteit, kwantiteit, continuïteit en kosten (risicobeheersing). De vertaling van haar missie, visie en strategie, welke terug te vinden is in de ABTN van het pensioenfonds, naar duidelijke doelstellingen in de uitvoering is hierbij van belang. Het pensioenfonds heeft de volgende doelstellingen op het gebied van de uitvoering:

- Waarborgen continuïteit;
- Constante kwaliteit van de dienstverlening;
- Duidelijke en juiste communicatie;
- Voldoen aan wet- en regelgeving;
- Waarborgen belangen, reputatie en integriteit van de deelnemers en het pensioenfonds.

Uitgangspunt voor de uitbesteding is dat het bestuur van het pensioenfonds primair verantwoordelijk is voor het uitvoeren van de pensioenovereenkomst zoals die door sociale partners is overeengekomen. Daarbij hoort ook het financieel beheer en het risicomanagement van het pensioenfonds. Door middel van samenwerking met gerenommeerde externe partijen en door gebruik te maken van hun kennis, kunde en technologie worden schaalvoordelen beoogd waardoor het pensioenfonds in staat is een kwalitatief hoogwaardige en kostenefficiënte dienstverlening te verzorgen die ondersteunend is aan de strategie van het pensioenfonds. Tevens is met de uitbesteding aan gerenommeerde externe partijen de continuïteit van de uitvoering beter gewaarborgd.

De operationele werkzaamheden waarvan het bestuur besluit deze niet in eigen beheer te willen uitvoeren, worden uitbesteed. Dit betreft:

- Pensioenbeheer;
- Deelnemersadministratie (incl. deelnemerscommunicatie, planner),
- Uitkeringsadministratie,
- Financiële administratie
- Bestuursondersteuning (incl. website, algemene communicatie);
- Sleutelfunctiehouderschap actuariële sleutelfunctie.

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsbeleid opgesteld vanuit de volgende visie:

- Het beleid moet zorgdragen voor kaders ten behoeve van sturing en beheersing van uitvoering;
- Het beleid moet bijdragen aan objectivering en transparantie;
- Het beleid moet de koppeling met risicomanagement waarborgen;
- Het beleid moet bijdragen aan het in control zijn en blijven van het bestuur.

Dit uitbestedingsbeleid is de basis voor het bestuur om de beheersing van uitbesteding gestructureerd en passend binnen de strategie en risicobereidheidsprincipes van het pensioenfonds vorm te geven en op te volgen.

5.3 Communicatiebeleid

Het pensioenfonds wil een betrouwbare en professionele uitvoerder zijn. Het pensioenfonds streeft naar transparantie en toegankelijkheid, met draagvlak bij deelnemers. Dit vraagt om correcte, duidelijke en evenwichtige communicatie die tijdig wordt verstrekt of beschikbaar wordt gesteld. De communicatie van het pensioenfonds richt zich in de eerste plaats op verwachtingsmanagement bij de deelnemers: waar kunnen zij op rekenen en welke onzekerheden kent de pensioenregeling voor hen. Het pensioenfonds zet daarbij eventgerichte communicatie in. Het pensioenfonds kent een website: www.pensioenfondsyara.nl. Hierop kunnen de deelnemers algemene informatie vinden over het pensioenfonds, de pensioenregeling en wat de deelnemer zelf moet en kan doen. Daarnaast kunnen actieve deelnemers ook inloggen op een pensioenplanner om inzicht te krijgen in hun pensioengegevens, en in de pensioenresultaten van hun te maken keuzes. Uiteindelijk is het doel dat deelnemers de aangeboden informatie over hun pensioenregeling, waar dit nog onvoldoende gebeurt, actiever gaan gebruiken om hun financiële oude dag ook zelf goed te kunnen regelen. Daarnaast investeert het pensioenfonds in de relatie tussen pensioenfonds en deelnemer door te ontzorgen en transparant te zijn over de keuzes die gemaakt worden over hun pensioen. De communicatie-inspanningen van het pensioenfonds

zijn kostenefficiënt en passen bij de omvang van het pensioenfonds. Vanzelfsprekend voldoet het pensioenfonds aan de communicatie-eisen die in wet- en regelgeving en door de Autoriteit Financiële Markten worden gesteld.

Het pensioenfonds beschikt over een communicatiebeleidsplan, wat de langetermijnvisie van het pensioenfonds geeft op het te voeren communicatiebeleid en de uitvoering daarvan. De uitvoering van dit beleid wordt jaarlijks vastgelegd in een uitvoeringsplan communicatie. Gezien de beperkte horizon van het pensioenfonds is in 2023 besloten het beleidsplan voor de periode 2021 tot en met 2023, te verlengen met een jaar.

In 2023 hadden externe ontwikkelingen een grote invloed op de communicatie, zoals de invoering van de Wet Toekomst Pensioenen (hierna WTP) met bijbehorende eisen voor keuzebegeleiding en de ontwikkelingen over de toekomst van het pensioenfonds. Verder is de communicatie in 2023 grotendeels uitgevoerd zoals in het uitvoeringsplan beschreven.

In mei 2023 vond er een eerste uitvraag naar de voorkeuren over de toekomst van de pensioenen plaats. Deze peiling ging over de twee basisbeslissingen voor de toekomst van het pensioen: voorspelbaarheid en indexatievorm. De opkomst was met 34% hoog te noemen. Van de 661 respondenten gaf 92% de voorkeur aan een voorspelbaar, geïndexeerd pensioen met de zekerheid dat het pensioen niet verlaagd wordt. Slechts 7% gaf de voorkeur aan een pensioen dat meteen bij de overstap verhoogd wordt, maar daarna minder voorspelbaar is. Wat betreft de indexatie koos 78% voor een verhoging van het pensioen gekoppeld aan de stijging van de prijzen. Een minderheid van 19% koos voor een vast percentage indexatie. In maart 2024 heeft er een tweede concretere peiling plaatsgevonden.

De uitvraag van de klanttevredenheid werd losstaand gehouden in november. De focus lag in dat onderzoek op het werven van nieuwe e-nieuwsbriefabonnees en de communicatievoorkeuren. Van de huidige werknemers en gepensioneerden heeft meer dan 30% de peiling ingevuld, van de ex-werknemers was dat 19%. Het leverde 121 nieuwe aanmeldingen op voor de e-nieuwsbrief. Het bestuur heeft naar aanleiding van de resultaten besloten tegemoet te komen aan de duidelijke behoefte aan een papieren pensioenkrant, brieven over de eigen situatie en live sessies. Inzet van video's wordt nog in overweging genomen.

Het abonneebestand van gepensioneerden die voor papieren communicatie kiezen, is vanwege een opschoningsactie gedaald naar circa 165 gepensioneerden. Bij hen viel in augustus het Jaarbericht en in januari 2024 het nieuwsoverzicht 2023 op de mat.

Natuurlijk was het belangrijkste thema dit jaar het dossier Toekomst Pensioenen. De communicatie over dit thema behandelde de beslissingsbevoegdheden, de reden van de veranderingen, de eerste basisbeslissingen die het bestuur moest gaan nemen (buy-out of invaren) en de indexatiemogelijkheden.

Het tweede thema van 2023 was keuzebegeleiding. De keuzebegeleiding is ingericht volgens de nieuwe normen die in de WTP zijn opgenomen en vastgelegd in een beleidsdocument. Voor de begeleiding van actieven gebruikt Yara HR een checklist pensionering en met Appel werd afgestemd hoe de begeleiding van inactieven wordt opgepakt en vastgelegd. De website zal begin 2024 verder worden aangevuld om nog beter aan de eisen te voldoen.

De e-nieuwsbrief boekte ook in 2023 weer zeer goede resultaten. Het aantal e-nieuwsbrief abonnees is in 2023 gestegen van 1.039 naar 1.208. De stijging in het abonneebestand komt met name door de succesvolle aanpak binnen de Communicatiepeiling (121 nieuwe abonnees). Abonnees kunnen zich, indien gewenst, via iedere editie eenvoudig afmelden (6 keer voorgekomen in 2023). Het gemiddelde openingspercentage van de e-nieuwsbrief steeg in 2023 van 62% naar 63,3%, maar het gemiddelde doorklikpercentage daalde van 49% naar 40%, een relatief zeer goede score in de non-profitsector. De website werd 10.008 keer bezocht in 2023. Dat is 10% meer ten opzichte van het aantal bezoekers in 2022 (9.100).

5.4 Risicohouding (korte en lange termijn)

De risicohouding van het pensioenfonds is de mate waarin het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren en de mate waarin het pensioenfonds de beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. Dit wordt afgesproken met sociale partners en teruggekoppeld naar het verantwoordingsorgaan. De risicohouding van het pensioenfonds komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de door het pensioenfonds gekozen ondergrenzen in het kader van de haalbaarheidstoets.

Het bestuur heeft in afstemming met sociale partners gekozen voor de volgende grenzen op lange termijn:

- Een gemiddeld pensioenresultaat van 90%.
- Een maximale afwijking van 20% in een slecht-weer-scenario

De risicohouding op korte termijn is gekoppeld aan de bandbreedtes rondom strategische normgewichten van de beleggingscategorieën en de economische ontwikkelingen (met name op het niveau rente). Dit resulteert in een totale bandbreedte om het vereist eigen vermogen (120,3% bij aanvang haalbaarheidstoets) per 1 januari 2015 van:

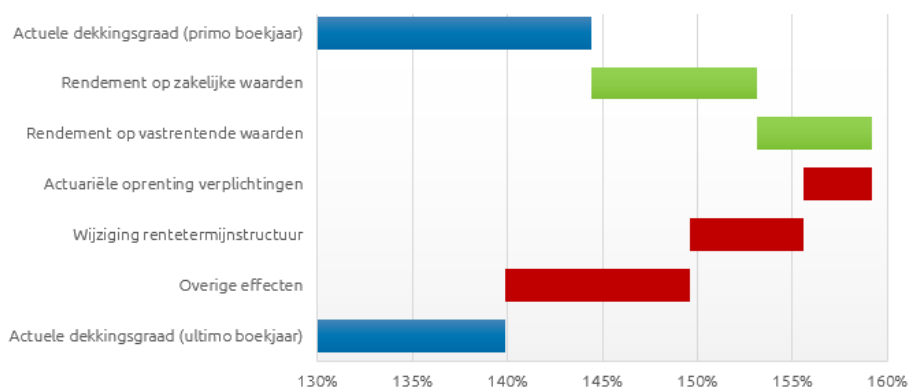
- 2,5%-punt onder het vereist eigen vermogen, oftewel een ondergrens van 117,8%;
- 3%-punt boven het vereist eigen vermogen, oftewel een bovengrens van 123,3%.

5.5 Financiële paragraaf

Samenvatting

In het boekjaar is de actuele dekkingsgraad gedaald van 144,4% naar 139,7%. Ondanks de goede resultaten op de beleggingsportefeuille daalde de rente op de verplichtingen. Daarnaast werd er per 1 januari 2023 een forse indexatie toegekend.

Effecten op actuele dekkingsgraad 2023:

Premiebeleid

De af te dragen premie betreft de gedempte kostendeekkende premie die wordt getoetst aan de (ongedempte) kostendeekkende premie.

Onder deze (ongedempte) kostendeekkende premie wordt verstaan:

- De premie die actuarieel benodigd is in verband met de pensioenverplichtingen;
- De opslag die nodig is voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen, zoals bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet;
- De opslag die nodig is voor de uitvoeringskosten van het pensioenfonds;
- Het saldo van de mutaties van de voorziening Aanvullend Arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP) in enig jaar door nieuwe toekenningen AAOP en door reactivering (niet zijnde overlijdensgevallen).

Ingaande 2016 geldt een demping op de kostendekkende premie, behoudens het saldo van de mutaties van de voorziening AAOP, met de volgende maatregelen:

- a. De te gebruiken discontovoet is de uitkomst van:
 1. de wettelijk toegestane maximaal gedefinieerde parameters passend bij de beleggingsmix van het pensioenfonds;
 2. een afslag voor de afgesproken maatstaven voor toeslagverlening (prijsinflatie voor gewezen deelnemers, aanspraak- en pensioengerechtigden en looninflatie voor de actieve deelnemers).
 - a. De afslag voor toeslagverlening die in de discontovoet is verwerkt, leidt tot een opslag op de premie. In de gedempte kostendekkende premie hoeft in beginsel niet ook nog een opslag voor de instandhouding van het vereist eigen vermogen te worden meegenomen. Alleen als de opslag op de premie voor toeslagverlening lager is dan de opslag die nodig is voor de instandhouding van het vereist eigen vermogen, dan moet de laatstgenoemde opslag worden aangehouden. De opslag op de premie voor toeslagverlening vervalt dan.
- b. De discontovoet is vastgesteld per 30 september 2020 op 1,3% en zal van toepassing zijn voor de periode 2021-2025, tenzij dwingende redenen een aanpassing vergen; De discontovoet wordt jaarlijks getoetst of deze nog toereikend is. Dit is laatst gebeurd in 2023.

Afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds kan naast de gedempte kostendekkende pensioenpremie een additionele premie worden geheven of een premiekorting worden verleend.

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo boekjaar lager is dan 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad, zal een additionele werkgeversbijdrage in rekening worden gebracht van:

- a. Het positieve verschil tussen 107% en de beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar voor bijstorting ten opzichte van de VPV ultimo boekjaar én
- b. 1/10 van het verschil tussen 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad die minimaal op 107% wordt gesteld ingeval deze lager is.

Ultimo 2023 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 139,1% waardoor er over 2023 geen additionele werkgeversbijdrage verschuldigd is.

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo boekjaar hoger is dan de premiekortingsgrens, zal korting op de premie of zelfs premierestitutie worden verleend. De korting op de premie bedraagt de middelen boven de premiekortingsgrens, maar maximaal een-vijfde van de middelen boven de voor dat jaar vastgestelde bovengrens voor maximale toeslagverlening (2023: 137,0%).

Premiekorting en premierestitutie is alleen mogelijk als de voorwaardelijke toeslagen zowel met betrekking tot de voorgaande tien jaar zijn verleend, als ook in de toekomst kunnen worden verleend, met inbegrip van de inhaalindexatie uit 2000 en 2001.

Uitvoeringskosten

Het pensioenfonds vindt transparantie ten aanzien van uitbesteding belangrijk. De opslag voor de kostenvoorziening is door het bestuur het afgelopen kalenderjaar geëvalueerd. Hierbij veronderstelt het bestuur dat het pensioenfonds bij het wegvallen van de werkgever niet zelfstandig zal blijven voortbestaan, maar zal worden geliquideerd binnen een tijdsbestek van 2 jaar. Uit deze evaluatie heeft het bestuur geconcludeerd dat de opslag toereikend is en geen aanpassing behoeft.

Administratieve uitvoeringskosten

	2023 EUR 000	2022 EUR 000
Personeelskosten toe te rekenen aan het pensioenfonds	133	131
Bestuurdersbeloning	75	77
Administratiekosten *	396	394
Advieskosten **	617	846
Lidmaatschappen	12	12
Kosten van AFM en DNB	47	31
Overige kosten	50	71
Totaal uitvoeringskosten	1.330	1.562

* Van de administratiekosten ad € 396.000,- heeft een bedrag van € 51.000,- betrekking op KPMG Accountants N.V. (2022: KPMG Accountants N.V. € 63.000,-). Naast het onderzoek naar de jaarrekening en jaarstaten is er geen samenloop met andere dienstverlening door KPMG.

** In de advieskosten zijn de advieskosten van vermogensbeheer inbegrepen.

De werkgever heeft zich verbonden om alle kosten samenhangend met de administratie van het pensioenfonds voor haar rekening te nemen.

De kosten per deelnemer (actieven en gepensioneerden) kunnen als volgt worden weergegeven:

	2023	2022
In Euro's per deelnemer	804	922

Vermogensbeheerkosten

De vermogensbeheerkosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Vermogens- beheerkosten EUR 000 2023	Vermogens- beheerkosten EUR 000 2022	Transactie- kosten EUR 000 2023	Transactie- kosten EUR 000 2022
Beheerkosten	1.278	1.639	0	0
Transactiekosten	0	0	198	-211
Bewaarloon	0	0	0	0
Kosten opgenomen in de jaarrekening	1.278	1.639	198	-211
In % van het beheerd vermogen	0,22%	0,26%	0,03%	-0,03%

De negatieve transactiekosten in 2022 houden verband met het toepassen van swing pricing binnen de fondsen die beheerd worden door Van Lanschot Kempen Investment Management N.V.

Herverzekeringsovereenkomst

Vanaf 1 januari 2020 is een herverzekeringsovereenkomst voor een periode van drie jaar afgesloten met ElipsLife voor de navolgende herverzekeringen:

Overlijdensrisico:

- Hierbij hanteert het pensioenfonds voor het overlijdensrisico een eigen behoud van € 100.000,- op het risicokapitaal per actieve deelnemer;
- De herverzekering van het overlijdensrisico is inclusief winstdeling in poolverband.

Arbeidsongeschiktheidsrisico (premiëvrijstelling bij arbeidsongeschiktheid):

- Hierbij hanteert het pensioenfonds voor het arbeidsongeschiktheidsrisico een eigen behoud van € 100.000,- op het risicokapitaal per actieve deelnemer.

De poolwinstdeling bestaat uit éénjarige winstaanden gedurende het contract. Dat betekent dat na elk jaar een eventuele winstuitkering wordt gedaan. De poolwinstdeling geldt alleen over het overlijdensrisico. Het winstaandeel bedraagt 80% van het winstsaldo. Het winstsaldo wordt bepaald als 80% van de bruto premie minus de geclaimde schades. Hierbij wordt de uitkering per deelnemer voor maximaal € 1.000.000,- meegenomen. Verliessaldo's worden niet overgedragen naar volgende jaren. De poolwinst ligt naar verwachting tussen de 15% en 30%. In de pool worden de risico's gedeeld met de in Nederland en België gevestigde fondsen en ondernemingen.

Na de initiële periode van drie jaar wordt het contract telkens stilzwijgend voor een periode van drie jaar verlengd.

5.6 Financiële positie en herstelplan (nFTK)

Beleidsdekkingsgraad

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Hierbij wordt in de berekening de eventuele bijstorting van de werkgever per ultimo kalenderjaar meegenomen. Per 31 december 2023 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 139,1%. In onderstaande tabel is de totstandkoming van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2023 weergegeven:

Feitelijke (actuele) dekkingsgraad per	
Januari 2023	133,7%
Februari 2023	137,8%
Maart 2023	134,6%
April 2023	136,6%
Mei 2023	136,0%
Juni 2023	137,4%
Juli 2023	142,1%
Augustus 2023	141,2%
September 2023	144,8%
Oktober 2023	142,9%
November 2023	142,8%
December 2023	139,7%
Beleidsdekkingsgraad (gemiddelde)	139,1%

Minimaal vereist eigen vermogen

De Pensioenwet bepaalt dat fondsen dienen te beschikken over een minimaal vereist eigen vermogen. Het minimaal vereist eigen vermogen is bedoeld voor algemene risico's. Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt per 31 december 2023 105%.

Vereist eigen vermogen

Het Vereist Eigen Vermogen (VEV) is gedefinieerd als het eigen vermogen waarbij met 97,5% zekerheid het pensioenfonds over een periode van één jaar tenminste over waarden beschikt ter hoogte van de voorziening pensioenverplichting (VPV).

Het vereist eigen vermogen aan het eind van het boekjaar is als volgt samengesteld:

Risico-categorie	Strategisch EUR 000	Strategisch	Feitelijk EUR 000	Feitelijk
S1 Renterisico	24.770	5,7%	21.414	4,9%
S2 Zakelijke waarden	61.062	13,9%	61.865	14,1%
S3 Valutarisico	12.807	2,9%	12.393	2,8%
S5 Kredietrisico	31.132	7,1%	29.475	6,7%
S6 Verzekeringstechnisch risico	12.108	2,8%	12.108	2,8%
S10 Actief beheer risico	1.697	0,4%	1.837	0,4%
Diversificatie (correlatie-effect)	-46.866	-10,7%	-45.037	-10,2%
Totaal vereist eigen vermogen	96.710	22,1%	94.055	21,5%

Het pensioenfonds maakt gebruik van het standaardmodel van DNB. Het standaardmodel van DNB is uitgewerkt in de Regeling Pensioenwet, alsmede verder toegelicht in het Open Boek van DNB.

Voor de toetsing van de financiële positie wordt het VEV ultimo 2023 vastgesteld op het VEV volgens de strategische beleggingsmix.

5.7 Beleggingsparagraaf

Ontwikkelingen financiële markten

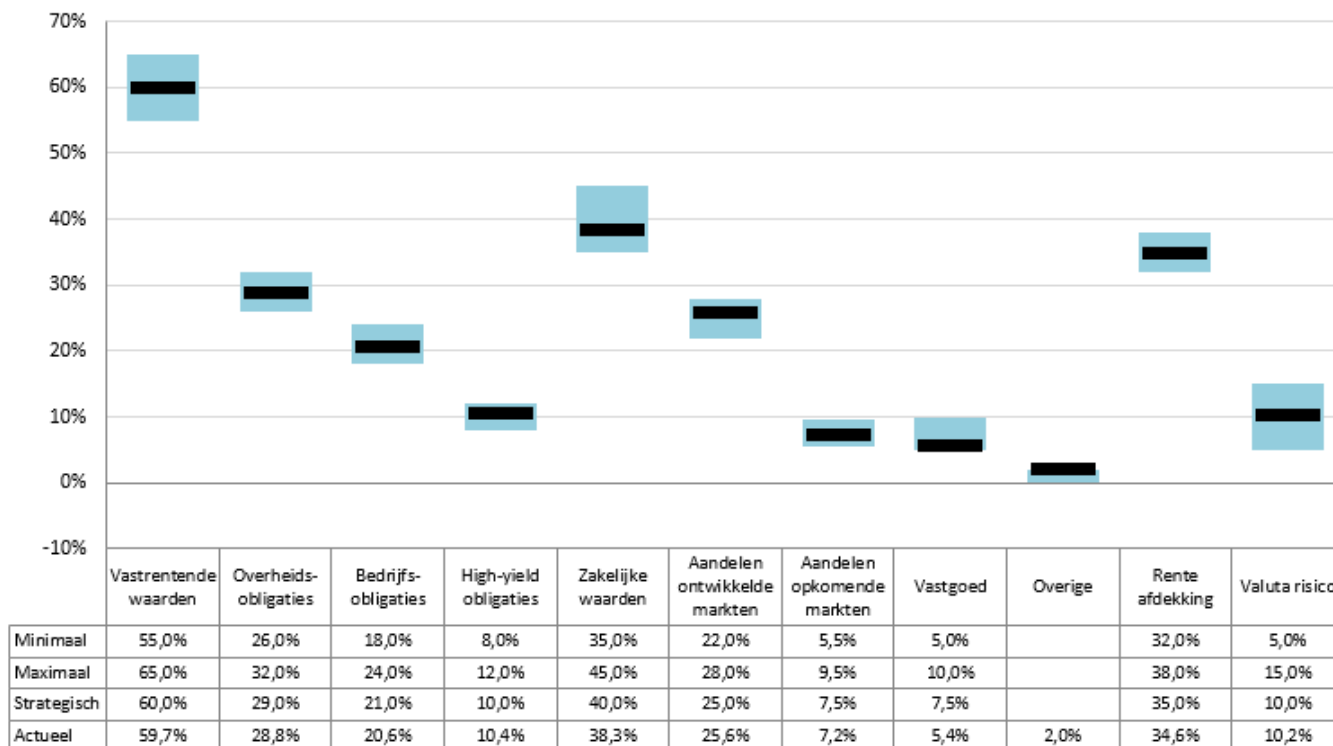
Om de in 2022 fors opgelopen inflatie te bestrijden gingen de centrale banken in 2023 aanvankelijk verder met het ophogen van de beleidsrente. Toen gedurende het jaar de inflatie daalde, kwam er in de tweede helft van het jaar een einde aan de verhoging van de beleidsrente. De kapitaalmarktrente, die gedurende 2022 flink is gestegen en aanvankelijk ook in 2023, zette na oktober een daling in, doordat beleggers anticipeerden op een toekomstige verlaging van de beleidsrente. Ondanks zorgen over een recessie, veerde de economie in de Verenigde Staten stevig op. In Europa bleef de economie wel wat onder druk staan. China, als tweede economie ter wereld, zag een afname in economische groei.

Na een grillig verloop vonden financiële markten met name in het laatste kwartaal van 2023 de weg weer omhoog. Aandelen in ontwikkelde markten hebben in 2023 sterk gepresteerd. Aandelen in opkomende markten bleven, weliswaar met een positief resultaat, achter vanwege de verslechterende economie in China. Door de gedaalde kapitaalmarktrente behaalden obligaties een positief rendement. Bedrijfsobligaties profiteerden naast een gedaalde kapitaalmarktrente van een daling in de risico-opslagen. Alleen niet-beursgenoteerd vastgoed behaalde in 2023 een negatief rendement. Na schommelingen gedurende 2023 is de Euro in het laatste kwartaal licht gestegen ten opzichte van de US Dollar.

Portefeuille invulling

Het pensioenfonds belegt in diverse beleggingscategorieën waarbij het beheer is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders. In onderstaande tabel is een overzicht van de beleggingscategorieën opgenomen waarin het pensioenfonds belegt, met bijbehorend gewicht in de portefeuille.

Overzicht actuele versus strategische asset verdeling per 31-12-2023

Beleggingsresultaat 2023

De verdeling van de beleggingsmix, alsmede de behaalde resultaten zijn opgenomen in het volgende overzicht:

Portefeuille 2023	ISIN	Rendement 2023	Benchmark 2023	Gehanteerde Benchmark
Obligaties				
Columbia Threadneedle Investments (voorheen BMO) LDI maatwerkfonds	LU1128930911	4,70%	4,70%	Verplichtingen van het pensioenfonds
Pimco				
Global High Yield Bond Fund	IE00B2R34Y72	10,60%	10,60%	BOFA ML BB-B Developed Markets HY Constrained Index
Van Lanschot Kempen Investment Management N.V.				
(Lux) Euro Credit Fund I	LU0630255346	8,50%	8,20%	iBoxx Euro Corporate Index
Aandelen				
Vanguard				
World SRI fund	IE00BDZYMK13	21,90%	21,60%	FTSE Developed Index Hedged
Emerging Market Stock Index Fund	IE0031786142	5,50%	6,10%	MSCI EM Daily Net TR EUR
Vastgoed				
Van Lanschot Kempen Investment Management N.V.				
European Property Fund	LU2490700924	19,30%	16,40%	FTSE EPRA/NAREIT Developed Euro Index
Altera				
Altera Winkels portefeuille		3,90%	1,10%	IPD Netherlands Retail
Altera Woningen portefeuille		-6,50%	-5,90%	IPD Netherlands Residential
Totaal		10,90%	10,90%	

Het gezamenlijk rendement van de vermogensbeheerders komt over 2023 uit op 10,90%, exact gelijk aan het gezamenlijk rendement van de totale benchmark.

Terugblik op beleggingsbeleid 2023

Het pensioenfonds voert een beleid met als doelstelling om de toevertrouwde middelen zo goed mogelijk te beleggen. Hierbij spelen veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie een belangrijke rol. Het beleggingsbeleid is gebaseerd op een Asset Liability Management (ALM) studie waarin onderzoek is gedaan naar de optimale afstemming van de beleggingen ten opzichte van de lange termijn pensioenverplichtingen. De laatste volledige ALM-studie is in 2021 uitgevoerd. Omdat sindsdien de rente en de dekkingsgraad zijn gestegen, is in de eerste helft van 2023 een ALM-update uitgevoerd. Daarbij is in het bijzonder gekeken naar de effecten van het verhogen van de afdekking van het renterisico. Het pensioenfonds heeft geconcludeerd dat binnen de huidige financiële opzet het gevoerde strategische beleggingsbeleid nog steeds optimaal is.

Er zijn diverse acties ondernomen om goed voorbereid te zijn op de mogelijke toekomstscenario's van het pensioenfonds. Zo is het instrumentarium op het gebied van beleggingen uitgebreid met inflatie-gerelateerde obligaties en derivaten, waardoor deze snel

ingezet kunnen worden wanneer dat wenselijk is. Voorts is eind 2023 het belang in niet-beursgenoteerd vastgoed verkocht om de wendbaarheid van het pensioenfonds te vergroten. Niet-beursgenoteerd vastgoed is namelijk een illiquide belegging waarvan de verkoop afhankelijk van marktomstandigheden meerdere maanden of zelfs jaren kan duren. Het belang in niet-beursgenoteerd vastgoed was beperkt (2%) en de verkoop ervan heeft dan ook geen materiële impact op het strategisch beleggingsbeleid. De opbrengsten zijn begin 2024 herbelegd in staatsobligaties.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Beleid

Het pensioenfonds hecht veel waarde aan mensenrechten, milieu en duurzaamheid en belegt daarom het vermogen op een maatschappelijk verantwoorde manier.

De activiteiten van het pensioenfonds op het gebied van duurzaamheid en behoorlijk bestuur vormen voor het pensioenfonds geen doel op zichzelf, maar zijn randvoorwaardelijk. Uitvoering van het beleid van het pensioenfonds op deze gebieden wordt steeds getoetst aan zijn primaire verantwoordelijkheid om een optimaal rendement te genereren in het belang van de belanghebbenden bij het pensioenfonds. Binnen de restricties van deze financiële doelstelling streeft het pensioenfonds naar het behalen van een maatschappelijk rendement (duurzaamheid).

Nadat in 2021 en 2022 een evaluatie van het ESG-beleid en de implementatie daarvan heeft plaatsgevonden, is er in 2023 aandacht besteed aan de door DNB opgestelde good practices ESG risicobeheer. Dit heeft geleid tot een gap analyse met mogelijke vervolgstappen. Hier zal afhankelijk van de toekomstige richting van het pensioenfonds verder invulling aan worden gegeven. Voor het tweede opeenvolgende jaar is een integrale ESG rapportage opgesteld die aangeeft hoe de beleggingsportefeuille scoort op het gebied van ESG op basis van metingen van een onafhankelijke derde partij. Ook geeft de rapportage inzicht in hoe de beleggingsfondsen waar het pensioenfonds in belegt scoren op het vlak van ESG versus andere beleggingsfondsen in dezelfde beleggingscategorie. De rapportage bevestigt dat de huidige invulling van de beleggingsportefeuille in lijn is met het beleid van het pensioenfonds. De integrale ESG rapportage maakt het voorts mogelijk om ontwikkelingen van jaar tot jaar te monitoren en te zijner tijd op basis van de verkregen inzichten het ESG beleid te herijken.

De uitgangspunten voor ESG binnen het beleggingsbeleid zijn als volgt gedefinieerd:

1. De primaire doelstelling van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het behalen van een financieel rendement in lijn met de ambitie. Daarnaast wil het pensioenfonds een goed maatschappelijk rendement behalen, daar waar mogelijk.
2. Het pensioenfonds heeft de visie dat bedrijven met een goede ESG score, beter kunnen renderen dan bedrijven die minder scoren. Dus wil het pensioenfonds – voor zover mogelijk – investeren in beleggingen met een goede ESG-score. Hierbij wil het pensioenfonds zoveel mogelijk vast houden aan het beleggen in lijn met een index (“passieve benadering van de beleggingen”).
3. Indien een potentieel goede (financieel gezien) investering een slechte ESG-score heeft dan zal het pensioenfonds op zoek gaan naar een alternatief met een betere ESG score
4. Het pensioenfonds geeft initieel de voorkeur aan een brede ESG-benadering in plaats van de selectie van één of meerdere specifieke thema's. Mogelijk dat op termijn een meer thematische aanpak zal worden gekozen.
5. Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat haar vermogensbeheerders de dialoog aangaan met onderliggende bedrijven, om ze te laten bewegen. Dit is een kans om een maatschappelijke bijdrage te leveren en dus heeft het pensioenfonds de voorkeur voor relaties die hier op een goede manier invulling aan kunnen geven.
6. Het pensioenfonds voert een uitsluitingenbeleid, waarbij wordt aangesloten bij de uitsluitingen zoals omschreven in de United Nations Global Compact principles. Dit geeft de minimum voorwaarden (vanuit het Convenant) waar bedrijven aan moeten voldoen om als investering te worden gezien. Het pensioenfonds wil geen additionele specifieke sectoren en/of bedrijven

uitsluiten. Daarnaast geldt specifiek voor vastgoed dat hier enkel investeringen plaatsvinden in lijn met GRESB (ESG benchmark).

Uitvoering

Het pensioenfonds belegt uitsluitend in beleggingsfondsen. Het pensioenfonds selecteert deze beleggingsfondsen weliswaar zelf, maar kan het ESG-beleid van die beleggingsfondsen niet zelf bepalen, en is bovendien afhankelijk van het aanbod, binnen de randvoorwaarde dat het financiële rendement voor het pensioenfonds leidend is.

In de beleggingsportefeuille is sprake van uitsluitingen, engagement, ESG-integratie en impact beleggingen.

Binnen het wereldwijde aandelenfonds van Vanguard worden bedrijven uitgesloten op basis van de UN Global Compact principes, daarnaast ook producenten van controversiële wapens en tabaksproducten.

Binnen zowel het bedrijfsobligatiefonds als het vastgoed aandelenfonds van Van Lanschot Kempen Investment Management N.V. gelden vergelijkbare uitsluitingen, daarnaast worden ook bedrijven die zich toeleggen op kolen en teerzand uitgesloten. In beide fondsen vindt dialoog (engagement) plaats met ondernemingen om ze te bewegen verdere stappen te zetten op het gebied van ESG. Het betreft actief beheerde fondsen, waarin bij de beleggingsbeslissingen ook rekening wordt gehouden met ESG aspecten (ESG-integratie).

Het high yield fonds van Pimco beperkt de uitsluitingen tot de wettelijke sanctielijst. Het betreft een actief beheerd fonds waarbij ESG-aspecten worden meegewogen in de beleggingskeuzes.

Het staatsobligatiefonds bij CTI tot slot bevat een minimale allocatie van 10% naar impact beleggingen, in het bijzonder betreft dit obligaties die expliciet geormerkt zijn voor het bereiken van ESG-doelen zoals duurzame energie.

Klimaatrisico's

In de ALM-studie die begin 2021 is afgerond is expliciet stilgestaan bij een aantal economische scenario's die rekening houden met klimaatrisico's. Deze scenario's zijn meegewogen bij het herijken van het strategisch beleggingsbeleid.

Op kwartaalbasis heeft het pensioenfonds via een rapportage inzicht in de gevolgen voor de financiële positie van een scenario van versnelde energietransitie.

In de integrale ESG jaarrapportage wordt inzicht gegeven in de CO₂-emissies die geassocieerd kunnen worden met de beleggingen van het pensioenfonds.

SFDR

In 2021 is de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) van kracht geworden. De SFDR bevat regelgeving voor financiële instellingen (waaronder pensioenfondsen) voor het verschaffen van informatie omtrent het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering hiervan. De implementatie van de SFDR bestaat uit twee levels.

Per 10 maart 2021 diende het pensioenfonds te voldoen aan level 1 van de SFDR. Level 1 bevat regelgeving over de wijze waarop duurzaamheidsfactoren zijn meegenomen in het beleid en voor de wijze van rapportage over de ongunstigste effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Het pensioenfonds voldoet aan deze vereisten.

Het pensioenfonds heeft eerder gekozen voor de opt-out voor de rapportage van ongunstige effecten van beleggingen. De reden voor de opt-out was dat de wet- en regelgeving nog niet volledig was en (mede daarom) juiste en betrouwbare gegevens voor rapportage

nog niet beschikbaar waren. Nu wet- en regelgeving officieel zijn vastgesteld, zal het pensioenfonds in 2024 deze keuze heroverwegen.

Per 1 januari 2023 dienen financiële instellingen ook te voldoen aan level 2 van de SFDR. Level 2 bevat onder meer de vereiste om de classificatie van beleggingen naar duurzaamheid toe te lichten in het jaarverslag. Deze vereiste is voor het pensioenfonds niet van toepassing aangezien het zich niet kwalificeert als '(licht)groen' (d.w.z. artikel 8 resp. artikel 9 SFDR) en heeft gekozen voor de opt-out.

Vooruitblik 2024

In 2024 zal het pensioenfonds de mogelijkheden onderzoeken om, vanwege het voorgenomen besluit tot een buy-out, het beleggingsbeleid te herijken. Dit voor zover dit past binnen het bestaande beleggingsbeleid.

5.8 Pensioenparagraaf

Karakterisering pensioenregeling

Algemeen

Alle werknemers die voor 1 augustus 2014 in dienst waren van de werkgever en die de leeftijd van 21 jaar hebben bereikt zijn als deelnemer in de pensioenregeling opgenomen. Voor alle deelnemers wordt een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een wezenpensioen verzekerd.

- Vaststelling van het pensioen vindt plaats volgens het zogenaamde "middelloonsysteem". De pensioenleeftijd is 68 jaar met de mogelijkheid tot vervroegde pensionering vanaf 60 jaar.
- Het opbouwpercentage van de middelloonregeling is 1,875% tot een salarissgrens van € 128.810,- per jaar in 2023.
- De franchise bedraagt € 16.322,- per jaar in 2023.

Toeslagverlening

De opgebouwde pensioenaanspraken voor actieve deelnemers worden voorwaardelijk geïndexeerd o.b.v. de Yara Sluiskil CAO-loonindex.

De ingegane en premievrije pensioenen worden voorwaardelijk geïndexeerd o.b.v. het prijsindexcijfer van alle huishoudens over de maand oktober t.o.v. de maand oktober vorig jaar, zoals gepubliceerd door het CBS.

De toekenning van de toeslagverlening is voorwaardelijk; er is geen recht op deze aanpassing. Er zal alleen toeslagverlening plaats kunnen vinden, voor zover dit toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat de financiële positie van het pensioenfonds zodanig is dat het te verlenen toeslagpercentage ook naar verwachting in de toekomst uitgekeerd zal kunnen worden.

Het ingegane arbeidsongeschiktheidspensioen wordt jaarlijks per 1 april onvoorwaardelijk geïndexeerd o.b.v. de Yara Sluiskil CAO-loonindex.

Afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar, wordt er gekeken in hoeverre er ruimte is voor de voorwaardelijke indexatie. Hierbij hanteert het bestuur het volgende beleid:

Beleidsdekkingsgraad	Toeslagverlening
Lager dan 110%	Nihil
Tussen 110% en bovengrens	Toeslagverlening naar rato
Boven bovengrens	Volledige toeslagverlening + eventueel inhaaltoeslagen

Ultimo 2022 bevond de beleidsdekkingsgraad zich op 136,5%. Als gevolg hiervan heeft het bestuur in haar vergadering van 9 mei 2023 besloten om, met terugwerkende kracht 1 januari 2023, de volgende (gedeeltelijke) indexatie te verlenen:

Aan actieve deelnemers:	3,18%
Aan gewezen deelnemers, partners en pensioengerechtigden:	12,66%

De loonindex en de prijsindex lopen normaliter niet veel uit elkaar. Maar in de toeslagverlening per 1 januari 2023 zit een groot verschil tussen de indexatie voor actieve deelnemers en de indexatie voor gewezen deelnemers, partners en pensioengerechtigden. Per 1 januari 2024 is dit verschil omgekeerd en heffen deze verschillen zich nagenoeg op.

Een uitzondering hierop geldt voor de deelnemers welke in 2023 met pensioen zijn gegaan of gewezen deelnemer zijn geworden. Zij hebben in 2023 de lage indexatie ontvangen en zouden in 2024 geen indexatie ontvangen als gevolg van een negatieve prijsindexcijfer alle huishoudens oktober-oktober. Het bestuur vindt deze situatie dusdanig onevenwichtig, dat op 29 mei 2024 besloten is om deze groep per 1 januari 2024, net als de actieve deelnemers, een indexatie toe te kennen van 8,50%.

Overzicht niet-verleende indexaties 2000-2023:

Jaar van toeslagverlening	Actieven		Gewezen deelnemers, partners en pensioengerechtigden	
	Per jaar	Cumulatief	Per jaar	Cumulatief
2000	0,00%	0,00%	1,14%	1,14%
2001	0,00%	0,00%	4,05%	5,24%
2014	0,00%	0,00%	0,00%	5,24%
2015	1,71%	1,71%	0,72%	5,99%
2016	2,00%	3,74%	0,63%	6,66%
2017	1,50%	5,30%	0,42%	7,11%
2018	0,73%	6,07%	0,48%	7,62%
2019	1,03%	7,16%	0,79%	8,47%
2020	2,75%	10,11%	2,72%	11,42%
2021	2,60%	12,97%	1,22%	12,78%
2022	0,00%	12,97%	0,00%	12,78%
2023	0,41%	13,43%	1,48%	14,46%

De niet-verleende indexatie over 2000 en 2001 is enkel van toepassing voor gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen partners die destijds onder pensioenregeling 1A vielen. De niet-verleende indexatie over 2000 en 2001 verjaren niet. Andere niet-verleende indexaties verjaren na 10 jaar.

Het besluit omtrent de toekenning van de indexatie per 1 januari 2024 is vastgesteld in de bestuursvergadering van 29 mei 2024 en derhalve, in overeenstemming met geldende wet- en regelgeving, verwerkt in boekjaar 2024. Voorgenoemde toeslagverlening is toegelicht in de jaarrekening 2023 als onderdeel van de gebeurtenissen na balansdatum.

5.9 Actuariële Paragraaf

Technische analyse 2023	EUR 000
Wijziging rentetermijnstructuur	-15.463
Benodigde interest risico fonds	-13.674
Directe beleggingsopbrengsten	461
Indirecte beleggingsopbrengsten	61.869
Kosten vermogensbeheer	-1.479
Resultaat op beleggingsopbrengsten	31.714
Pensioenopbouw/-premie risico fonds	-6.733
Ontvangen bijdragen (regulier)	9.255
Risico herverzekering	-198
Risico koopsom overlijden	-45
Risico koopsom arbeidsongeschiktheid	-71
Resultaat op premies	2.208
Resultaat op waardeoverdrachten	-4
Resultaat op kosten	568
Resultaat op uitkeringen	-7
Resultaat op langlevensrisico	1.540
Resultaat op kortleven	11
Resultaat herverzekering	100
Resultaat op sterfte	1.651
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-343
Actuarieel resultaat op mutaties	-428
Resultaat op toeslagverlening	-35.250
Wijziging technische grondslagen	-21
Andere oorzaken	197
Totaal	285

Premiespecificatie 2023:

	Feitelijke premie	Kostendekkende premie	Gedempte kostendekkende premie
	EUR 000	EUR 000	EUR 000
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	5.525	7.047	5.525
Solvabiliteitsopslag	1.232	1.571	1.232
Opslag voorwaardelijke opbouw	2.498	0	2.498
Totaal premiebijdragen	9.255	8.618	9.255

5.10 Financiële risico(beheersing)

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico(beheersing), rendement en kosten.

Daarbij heeft het bestuur grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. Het beleggingsbeleid alsook de monitoringstools zijn vastgelegd in de ABTN van het pensioenfonds.

Risico	Risicogrens	Per 31 december 2023
S1 Renterisico	Renteafdekking van 35% met een bandbreedte van +/- 3%.	Feitelijke afdekking van 34,6% d.m.v. langlopende vastrentende stukken.
S2 Zakelijke waarden	Strategische beleggingsmix en gedefinieerde bandbreedtes.	Portefeuille ligt binnen vastgestelde bandbreedtes. Door middel van maandelijks monitoring vindt tijdige bijstelling (rebalancing) plaats.
S3 Valutarisico	Afdekking van minimaal 85% van de beleggingsportefeuille, met een streefniveau van 90%.	10,2% van de totale beleggingsportefeuille is niet afgedekt. Hiermee bevindt de afdekking van het valutarisico zich binnen de vastgestelde bandbreedtes. Het valutarisico betreft met name risico met betrekking tot de Britse Pond, de Hongkong Dollar en de Taiwanese Dollar.
S4 Grondstoffenrisico	Geen grondstoffenrisico	Geen participatie.
S5 kredietrisico	Tegenpartijen zijn gerenommeerde partijen. Niet uitlenen van stukken (security lending), tenzij voldoende afdekking.	Het tegenpartijrisico wordt periodiek gemonitord en banktegoeden minimaal aangehouden.
S6 Verzekeringstechnisch risico	Toepassing actuele informatie over overlevingskansen, geen risico's uit hoofde van arbeidsongeschiktheid, kort leven	Wordt gebruik gemaakt van meest recente AG-prognosetafel (Prognosetafel AG2022, met correcties voor ervaringssterfte (Towers Watson Ervaringssterftemodel 2022 Individueel). Overlijdensrisico en arbeidsongeschiktheidsrisico is herverzekerd.
S7 Liquiditeitsrisico	Geen liquiditeitsrisico	De liquiditeitsontwikkeling is zodanig dat het pensioenfonds geen liquiditeitsrisico loopt.
S8 Concentratierisico	Geen concentratierisico	Voldoende spreiding in de aard en kenmerken van beleggingen en/of tegenpartijen.
S9 operationeel risico	Geen operationeel risico	Contracten en service level agreements met uitvoerder en vermogensbeheerder ingericht.
S10 Actief beheer risico	Het risicoscenario voor actief beheer risico in het standaardmodel is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing	Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het actief beheer risico. Met behulp van de 3-jaarlijkse ALM-studie wordt risico en impact inzichtelijk gemaakt. Het actief beheer risico is beperkt tot de portefeuille beursgenoteerd vastgoed beheerd door Van Lanschot Kempen Investment Management N.V.

Crisisplanning

Het bestuur van het pensioenfonds heeft een financieel crisisplan opgesteld. Dit financieel crisisplan is een beschrijving van maatregelen die het pensioenfonds kan inzetten, indien de beleidsdekkingsgraad zich (bijna) bevindt op kritische waarden. Het financieel crisisplan maakt deel uit van de beschrijving van de beheerste en integere bedrijfsvoering in de zin van artikel 143 van de Pensioenwet. Dit financieel crisisplan is onderdeel van de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Het pensioenfonds acht het van groot belang om te voorkomen dat het in een crisissituatie terecht komt. Samengevat hanteert het pensioenfonds de volgende maatregelen:

- Een beleggingsbeleid volgens het prudent-person beginsel dat past bij een acceptabele kans op dekkingstekort. Ten minste eens in de drie jaar onderzoekt het pensioenfonds door middel van een ALM-studie of het financiële beleid van het pensioenfonds nog voldoende robuust is om haar doelstelling met voldoende zekerheid te kunnen nakomen;
- Zorgvuldige monitoring van financiële positie en risico's;
- Het pro-actief informeren van de werkgever en Yara International ASA over de financiële positie van het pensioenfonds;
- Het pensioenfonds stelt in overleg met sociale partners de risicohouding op. Deze risicohouding is de basis voor de jaarlijkse haalbaarheidstoets;
- Er worden geen toeslagen verleend indien er sprake is van een beleidsdekkingsgraad op jaareinde die onder de toeslagdrempel van 110% ligt (gemeten op een beleidsdekkingsgraad vóór bijstorting van de werkgever). Er wordt geen of een beperkte toeslag verleend indien er sprake is van een beleidsdekkingsgraad op jaareinde die weliswaar boven de toeslagdrempel ligt, maar onder de bovengrens voor het toeslagbeleid (in de ABTN is een meer uitgebreide beschrijving van het toeslagbeleid opgenomen);
- Er vindt een additionele bijdrage van de werkgever plaats als – op basis van de beleidsdekkingsgraad - de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op jaareinde lager is dan 5 %-punt onder de vereiste dekkingsgraad. Door deze bijstorting zal er nooit gedurende lange tijd sprake zijn van een dekkingstekort, waardoor aanspraken gekort zouden moeten worden. In bijzondere situaties kan het bestuur besluiten tot aanpassing (of tijdelijke afwijking) van het beleggingsbeleid.

5.11 Toekomstparagraaf

Pensioenakkoord

De Wet Toekomst Pensioenen is inwerking getreden op 1 juli 2023. Dit betekent dat een salaris-diensttijd regeling uiterlijk 1 januari 2028 omgezet wordt naar een pensioenregeling onder het nieuwe pensioenstelsel.

Zoals eerder in dit verslag gemeld, hebben de deelnemers hun voorkeur voor een buy-out uitgesproken. Het bestuur gaat dit scenario verder uitwerken, een definitief besluit zal in de tweede helft van 2024 worden genomen. Het streven is om de buy-out per 1 januari 2025 te effectueren.

Afkoop bedrag ineens

Per (nu beoogd) 1 januari 2025 is het mogelijk om op de pensioendatum een 'bedrag ineens' uitbetaald te krijgen. Het gaat om een bedrag van maximaal 10% van de waarde van het ouderdomspensioen. Zodra de wetgeving definitief is, zal het pensioenfonds de mogelijkheden hiervan verwerken en hierover communiceren.

Sluiskil, 19 juni 2024

P. Vlaeminck, voorzitter

M. Zwijns, secretaris

E. Hagen, bestuurslid

M. Vereecken, bestuurslid

E. Vlastuin, bestuurslid

6. Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland, statutair gevestigd te Terneuzen, de jaarrekening over boekjaar 2023 eindigend op 31 december 2023. In hoofdstuk Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

6.1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

(x € 1.000)	Ref.*	31 december 2023		31 december 2022	
		€	€	€	€
ACTIVA					
Beleggingen voor risico pensioenfonds	6.5.1				
Vastgoedbeleggingen		33.339		37.664	
Aandelen		200.798		187.018	
Vastrentende waarden		<u>365.479</u>		<u>340.672</u>	
			599.616		565.354
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	6.5.2		289		367
Vorderingen en overlopende activa	6.5.3		4.780		68
Overige activa	6.5.4		8.552		395
Totaal activa			<u>613.237</u>		<u>566.184</u>

(x € 1.000)	Ref.*	31 december 2023		31 december 2022	
			€		€
PASSIVA					
Stichtingskapitaal en reserves	6.5.5				
Algemene reserves		173.984		173.688	
Bestemmingsreserve AAOP		<u>460</u>		<u>471</u>	
			174.444		174.159
Technische voorzieningen	6.5.6				
Voorziening pensioenverplichting		435.963		389.121	
Technische voorziening AAOP		<u>1.847</u>		<u>1.679</u>	
			437.810		390.800
Overige schulden en overlopende passiva	6.5.7		983		1.225
Totaal passiva			<u>613.237</u>		<u>566.184</u>

* De nummering verwijst naar de toelichting

Dekkingsgraad op basis van FTK		%	%
Actuele dekkingsgraad		139,7	144,4
Beleidsdekkingsgraad		139,1	136,5

6.2 Staat van baten en lasten

(x € 1.000)	Ref.*	2023		2022	
		€	€	€	€
BATEN					
Premiebijdragen	6.6.1		9.255		9.671
Beleggingsopbrengsten	6.6.2		60.851		-123.568
Overige baten	6.6.3		197		181
			70.303		-113.716
LASTEN					
Pensioenuitkeringen	6.6.4		22.918		19.620
Pensioenuitvoeringskosten	6.6.5		5		4
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	6.6.6				
Pensioenopbouw		6.477		10.184	
Toeslagverlening		35.183		16.135	
Rentetoevoeging		13.673		-2.633	
Onttrekking pensioenuitkeringen en uitvoeringskosten		-23.372		-19.862	
Wijziging marktrente		15.730		-143.880	
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		-177		1.450	
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-3		-402	
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		-669		-395	
			46.842		-139.403
Mutatie voorziening AAOP			168		169
Saldo overdracht van rechten	6.6.7		7		391
Saldo herverzekering	6.6.8		78		276
			70.018		-118.943
Saldo van baten en lasten	6.6.9		285		5.227

* De nummering verwijst naar de toelichting

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(x € 1.000)	2023		2022	
	€	€	€	€
Algemene reserve		296		5.877
Bestemmingsreserve AAOP		-11		-650
		285		5.227

6.3 Kasstroomoverzicht

(x € 1.000)		2023	2022
	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies	9.559	10.112	
Ontvangen w aardeoverdrachten	20	68	
Betaalde pensioenuitkeringen	-22.859	-19.591	
Betaalde w aardeoverdrachten	-454	-33	
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	118	1.015	
Betaalde premies herverzekering	-198	-287	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-5	-4	
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-13.819	-8.720	
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen *1)	32.340	13.775	
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten *2)	461	2.970	
Aankopen beleggingen *1)	-11.554	-8.683	
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen *3)	2.144	1.977	
Betaalde kosten van vermogensbeheer *4)	-1.415	-1.448	
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	21.976	8.591	
Mutatie liquide middelen	8.157	-129	
Stand 1 januari	395	524	
Mutatie liquide middelen	8.157	-129	
Stand 31 december	8.552	395	

- 1) De kasstromen verkopen-, aankopen, aflossingen en overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen betreffen de kasstromen zoals uitgevoerd binnen de beleggingsportefeuille bij de verschillende vermogensbeheerders;
- 2) De kasstromen directe beleggingsopbrengsten betreffen kasstromen op basis van de vermogensbeheerders, hierbij is de feitelijke kasstroom voor het pensioenfonds niet gecorrigeerd op het feit dat de directe beleggingsopbrengsten (deels) automatisch herbelegd worden binnen de beleggingsportefeuille bij de verschillende vermogensbeheerders en derhalve voor het pensioenfonds geen kasstroom betreffen;
- 3) De kasstroom overige ontvangsten en uitgaven betreffen overige kasstromen op basis van de vermogensbeheerders, hierbij is de feitelijke kasstroom voor het pensioenfonds niet gecorrigeerd op het feit dat de overige ontvangsten en uitgaven (deels) automatisch herbelegd worden binnen de beleggingsportefeuille bij de verschillende vermogensbeheerders en derhalve voor het pensioenfonds geen kasstroom betreffen;
- 4) De kasstroom betaalde kosten van vermogensbeheer betreft de kasstroom voor de kosten die het pensioenfonds gemaakt heeft bij de verschillende vermogensbeheerders. Hierbij is de feitelijke kasstroom niet gecorrigeerd op het feit dat deze vermogensbeheerkosten (deels) worden verwerkt in de waardering van de beleggingen bij de vermogensbeheerder. Dit betreft voor het pensioenfonds derhalve geen feitelijke kasstroom.

6.4 Algemene toelichting

6.4.1 Inleiding

Het doel van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 22056903, statutair gevestigd te Terneuzen is het nu en in de toekomst pensioenuitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden verstrekken. Het vestigingsadres van het pensioenfonds is Industrieweg 10 te Sluiskil.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2023, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2023.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 19 juni 2024 de jaarrekening vastgesteld.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

6.4.2 Schattingswijziging

In 2023 zijn er geen nieuwe actuariële grondslagen vastgesteld.

6.4.3 Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel,

samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Beleggingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen actuele waarde. Transacties luidend in vreemde valuta's worden bij de eerste verwerking gewaardeerd in de functionele valuta door omrekening tegen de contante wisselkoers die geldt op de datum van de transactie tussen de functionele valuta en de vreemde valuta's. In vreemde valuta's luidende monetaire activa en verplichtingen worden op balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoersen. Valutakoersverschillen die voortkomen uit de afwikkeling van monetaire posten, dan wel voortkomen uit de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening in de periode dat zij zich voordoen.

6.4.4 Specifieke grondslagen

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een

bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Bij de vastgoedbeleggingen die worden gehouden via niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen, wordt de actuele waarde bepaald door de intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgave van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde

Aandelen

Aandelen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Voor beursgenoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Voor beursgenoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Bij de waardering van de vorderingen wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekeraar.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Hieronder worden de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel Toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplus vermogen.

Algemene reserve

Het eigen vermogen van het pensioenfonds bestaat uit de algemene reserve en een bestemmingsreserve AAOP. De algemene reserve wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Bestemmingsreserve AAOP

Het pensioenfonds heeft een bestemmingsreserve AAOP (Aanvullend ArbeidsOngeschiktheidsPensioen). Het doel van deze bestemmingsreserve is de financiering van schadegevallen ten aanzien van het AAOP.

Deze bestemmingsreserve wordt enerzijds gevoed door premie-inleg voor het AAOP (thans 0,3% van het salaris). Anderzijds vinden onttrekkingen plaats, welke gelijk zijn aan de AAOP-schadelast in enig jaar. De AAOP-schadelast is gelijk aan het saldo van de mutaties van de AAOP-voorziening door nieuwe AO-instroom en door mutaties van de AAOP-voorziening door reactivering. De mutaties worden daarbij berekend op basis van de rentetermijnstructuur, gepubliceerd door DNB, geldend per berekeningsdatum, inclusief de financiering van de onvoorwaardelijke toeslagverlening.

Als de bestemmingsreserve op enig moment ontoereikend is, berust dit risico bij de werkgever.

Technische voorziening

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is bepaald volgens de opgebouwde rechten methode en geeft de uit het pensioenreglement voortvloeiende verplichtingen per balansdatum weer van het pensioenfonds tegenover al haar deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Bij toepassing van deze methode ontstaat geen financieringsachterstand. De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2023:

Overlevingstafels

Prognosetafels AG2022 waarbij de sterftekansen worden gecorrigeerd met een leeftijdsafhankelijke factor die is gebaseerd op de "Willis Towers Watson 2022 Ervaringssterfte".

Partnerfrequentie

Voor alle actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers wordt het onbepaalde partnersysteem gehanteerd, met partnerfrequenties volgens de tabel AG 85/90 en 100% vanaf 68 jaar (en 65 jaar voor opgebouwd latent pensioen t/m 2013).

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen wordt de partner van de mannelijke deelnemer twee jaar jonger verondersteld; de partner van de vrouwelijke deelnemer wordt een jaar ouder verondersteld.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Kostenopslag ter grootte van 2,5% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Reserveringswijze nabestaandenpensioen

Vanaf 1 januari 2019 wordt de partner van de mannelijke deelnemer twee jaar jonger verondersteld; de partner van de vrouwelijke deelnemer wordt een jaar ouder verondersteld. Daarnaast wordt een opslag gehanteerd van 4,0% (2022: 4,0%) op al het latent partnerpensioen.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Beleidsdekkingsgraad

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen dan de dekkingsgraad.

Additionele premie of korting

Afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds kan naast de gedempte kostendekkende pensioenpremie een additionele premie worden geheven of een korting worden verleend.

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo boekjaar lager is dan 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad, zal een additionele bijdrage in rekening worden gebracht van:

- a. Het positieve verschil tussen 107% en de beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar voor bijstorting ten opzichte van de VPV ultimo boekjaar én
- b. 1/10 van het verschil tussen 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad die minimaal op 107% wordt gesteld ingeval deze lager is.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen voor risico fonds

Onder premiebijdragen wordt verstaan in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. De premiebatens in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgever.

Beleggingsresultaten

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds*Pensioenopbouw*

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Toeslagen

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging markttrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur.

Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

6.4.5 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

6.5 Toelichting op de Balans

6.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

(x € 1.000)	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vast- rentende waarden	Totaal
Stand per 1 januari 2022	55.121	233.762	408.650	697.533
Aankopen	1.249	434	7.000	8.683
Verkopen	-2.975	-6.500	-4.300	-13.775
Waardemutaties	-15.420	-39.989	-69.701	-125.110
Overige mutaties	-311	-689	-977	-1.977
Stand per 31 december 2022	37.664	187.018	340.672	565.354
Aankopen	4.201	403	6.950	11.554
Verkopen	-12.690	-18.360	-5.968	-37.018
Waardemutaties	4.572	32.397	24.901	61.870
Overige mutaties	-408	-660	-1.076	-2.144
Stand per 31 december 2023	33.339	200.798	365.479	599.616

De overige mutaties zien toe op de vermogensbeheerkosten zoals opgenomen in paragraaf 6.6.2.

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen beleggingsvorderingen en-schulden alsmede liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties.
- Waarderingsmodellen, actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Andere methode, de waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

(x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Waarderings- modellen	Andere methode	Totaal
Actief per 31 december 2023	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	-	33.339	-	33.339
Aandelen	-	200.798	-	200.798
Vastrentende waarden	-	365.479	-	365.479
	-	599.616	-	599.616

(x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen	Waarderings- modellen	Andere methode	Totaal
Actief per 31 december 2022	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	-	24.204	13.460	37.664
Aandelen	-	187.018	-	187.018
Vastrentende waarden	-	340.672	-	340.672
	-	551.894	13.460	565.354

Belegde waarden in vastgoed

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Indirect vastgoed	33.339	37.664
Stand per 31 december	33.339	37.664

Belegde waarden in aandelen

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Aandelenbeleggingsfondsen	200.798	187.018
Stand per 31 december	200.798	187.018

Belegde waarden in vastrentende waarden

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:		
Staatsobligaties	176.144	162.226
Bedrijfsobligaties	125.936	120.651
High Yield Bonds	63.399	57.795
Stand per 31 december	365.479	340.672

6.5.2 Langlopende vorderingen

Specificatie langlopende vorderingen

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Uitgestelde herverzekerde uitkeringen	289	367
Stand per 31 december	289	367

Van de vordering heeft € 128.000,- een resterende looptijd van korter dan één jaar.

6.5.3 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Elips Life AG	80	-
Vorderingen op deelnemers	18	-
Vorderingen inzake vermogensbeheer	4.680	66
Overige vorderingen	2	2
Stand per 31 december	4.780	68

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

De vordering op werkgevers betreft de bijstorting vanuit de werkgevers conform de uitvoeringsovereenkomst.

6.5.4 Overige activa

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Liquide middelen	8.552	395
Stand per 31 december	8.552	395

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

6.5.5 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2023

(x € 1.000)	Bestemmings-reserve AAOP	Algemene reserve	Totaal
	€	€	€
Stand per 1 januari	471	173.688	174.159
Uit bestemming saldo baten en lasten	-11	296	285
Stand per 31 december 2023	460	173.984	174.444

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2022

(x € 1.000)	Bestemmings-reserve AAOP	Algemene reserve	Totaal
	€	€	€
Stand per 1 januari	1.121	167.811	168.932
Uit bestemming saldo baten en lasten	-650	5.877	5.227
Stand per 31 december 2022	471	173.688	174.159

De bestemmingsreserve AAOP dient als buffer voor het jaarlijkse verschil tussen de premie inkomsten en de mutatie van de voorziening AAOP als gevolg van invalideringen en revalideringen.

Solvabiliteit

(x € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Pensioenvermogen	611.794	139,7	564.488	144,4
Af: technische voorzieningen op FTK-waardering	437.810	100,0	390.800	100,0
Eigen vermogen	173.984	39,7	173.688	44,4
Af: vereist eigen vermogen	96.710	22,1	86.995	22,3
Vrij vermogen	77.274	17,5	86.693	22,1
Minimaal vereist eigen vermogen	21.891	5,0	19.540	5,0
Actuele dekkinggraad		139,7		144,4
Beleidsdekkinggraad		139,1		136,5

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer.

De dekkinggraad is als volgt berekend: (balanstotaal -/- kortlopende schulden / Technische voorzieningen) * 100%.

De beleidsdekkinggraad is het gemiddeld van de dekkinggraad van de afgelopen 12 maanden.

Als de beleidsdekkinggraad lager is dan de minimaal vereiste dekkinggraad, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien de beleidsdekkinggraad lager is dan de vereiste dekkinggraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkinggraad, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

Herstelplan

Sinds eind 2021 is het pensioenfonds uit herstel en er is geen herstelplan meer van toepassing.

6.5.6 Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is bepaald volgens de opgebouwde rechten methode en geeft de uit het pensioenreglement voortvloeiende verplichtingen per balansdatum weer van het pensioenfonds tegenover al haar deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerd. Bijzondere partners worden niet separaat als deelnemer aangemerkt. Bij toepassing van deze methode ontstaat geen financieringsachterstand.

De technische voorzieningen zijn bepaald met overlevingskansen op basis van de Prognosetafel AG2022, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap. Deze tafels zijn toegepast met toepassing van de ervaringscorrecties Towers Watson Ervaringssterftemodel 2022 Individueel.

Het pensioengevend salaris is volgens het Witteveen akkoord gemaximaliseerd op € 128.810,-. Er vindt binnen het pensioenfonds voor deze groep van werknemers geen compensatie met netto regeling plaats.

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Stand per 1 januari	389.121	528.524
Pensioenopbouw	6.477	10.184
Toeslagverlening	35.183	16.135
Rentetoevoegingen	13.674	-2.633
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-23.372	-19.862
Wijziging marktrente	15.729	-143.880
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-177	1.450
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-3	-402
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-669	-395
Stand per 31 december	435.963	389.121

Voorziening AAOP

Op verzoek van de aangesloten ondernemingen voert het pensioenfonds een aanvullende AO-regeling uit ten behoeve van werknemers die zich daarvoor aangemeld hebben. Op deze regeling is het Witteveen akkoord 2015 van een maximaal verzekerd salaris van € 128.810,- niet van toepassing.

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Stand per 1 januari	1.679	1.510
Pensioenopbouw	208	836
Indexering en overige toeslagen	67	18
Rentetoevoegingen	-	-7
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	52	-259
Wijziging marktrente	-266	-292
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	205	1
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-98	-128
Stand per 31 december	1.847	1.679

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen

(x € 1.000)		2023		2022
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	146.474	395	147.460	436
Pensioengerechtigden	251.556	1.260	207.991	1.258
Gew ezen deelnemers	28.215	316	25.091	333
Overigen	887	-	726	-
Netto pensioenverplichtingen	427.132	1.971	381.268	2.027
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	10.678		9.532	
Stand per 31 december	437.810		390.800	

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

6.5.7 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
	€	€
Werkgevers	486	379
Belastingen en premies sociale verzekeringen	494	418
Kosten inzake vermogensbeheer	2	2
Waardeoverdrachten	-	426
Overige schulden	1	-
Stand per 31 december	983	1.225

6.5.8 Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het pensioenfonds.

Het bestuur voert jaarlijks een evaluatie van de risicoanalyse uit. De uitkomsten hiervan vormen mede de basis voor het beleid van het pensioenfonds en de toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in de ABTN van het pensioenfonds. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vinden plaats na analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van de continuïteitsanalyse en de Asset Liability Management-studie (ALM-studie) welke voor het laatst in 2021 is afgerond.

De uitkomsten van deze analyses zijn de basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid.

Solvabiliteitsrisico

Het solvabiliteitsrisico, oftewel dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen, is daarmee het belangrijkste risico voor het pensioenfonds. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). De berekening van het vereist eigen vermogen aan het einde van het boekjaar is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	€	€	€	€
Technische voorziening FTK-w aardering)		437.810		390.800
Buffers:				
S1 Renterisico	24.770		24.536	
S2 Risico zakelijke w aarden	61.062		55.994	
S3 Valutarisico	12.807		12.091	
S5 Kredietrisico	31.132		24.567	
S6 Verzekeringstechnisch risico	12.108		10.999	
S10 Risico voor actief beheer	1.697		1.769	
Diversificatie-effect	-46.866		-42.961	
Totaal S (vereiste buffers)		96.710		86.995
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		534.520		477.795
Pensioenvermogen (totaal activa-schulden)		611.794		564.488
Overschot		77.274		86.693

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Marktrisico's

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van de ontwikkelingen in de marktrente. De rentegevoeligheid kan gemeten worden door middel van de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

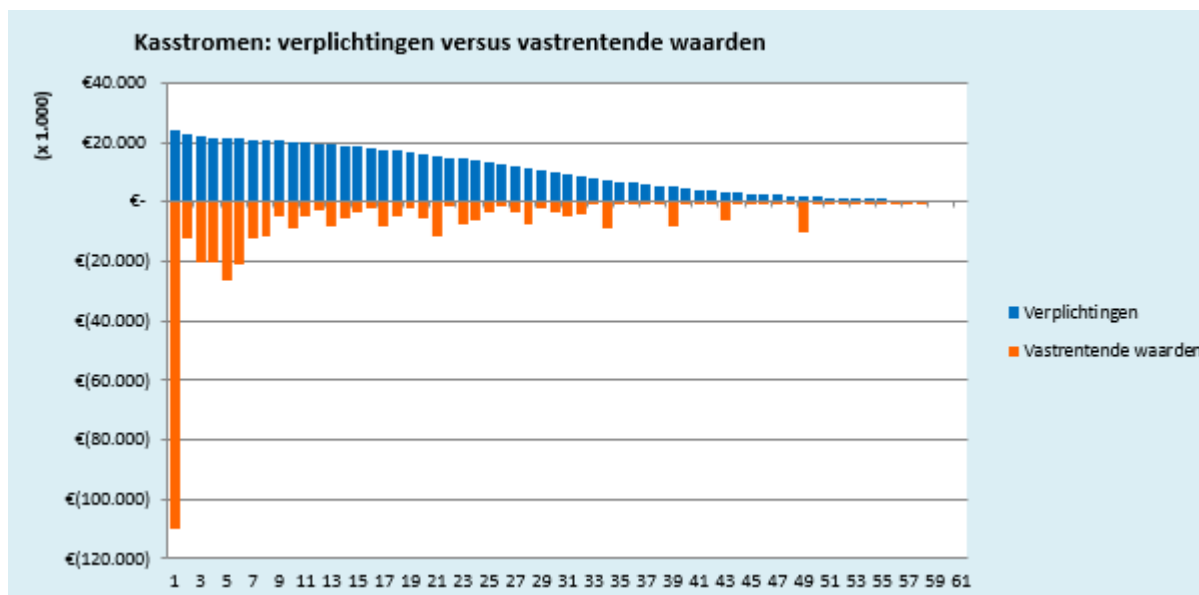
De afdekking wordt berekend door middel van de DV01 methodiek. Deze methodiek berekent de verandering van de contante waarde van de bezittingen / verplichtingen door een verandering in de rente van 1 basispunt. Het strategische beleid van het pensioenfonds is om het renterisico van de pensioenverplichtingen voor 35% af te dekken, met een bandbreedte van +/- 3%. De feitelijke mate van renteafdekking ligt eind 2023 op 36,4% (ex-ante). Het pensioenfonds realiseert afdekking van renterisico door langlopende vastrentende stukken aan te houden.

Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis door middel van een Performance & Risk Evaluation Report of de renteafdekking zowel ex-ante als ex-post binnen de afgesproken bandbreedte blijft. In uitzonderlijke gevallen kan het bestuur van deze bandbreedte afwijken.

Beheersmaatregel

Het bestuur heeft duidelijke afspraken met de werkgever over een bijstortingsverplichting in geval van onderdekking en reservetekort. Onderstaande tabel laat de verhouding zien tussen de verwachte vastrentende ingaande kasstroom en de verwachte uitgaande kasstroom van de pensioenuitkeringen.

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende w aarden	365.479	6,1	340.672	6,7
Duration technische voorzieningen	437.810	14,2	390.800	14,5

Risico zakelijke waarden (S2)

Dit risico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een (handels-)portefeuille.

Het strategische beleid van het pensioenfonds is om voor 40% (met een bandbreedte van +/- 5%) te beleggen in risicovolle assets (aandelen). Door maandelijkse monitoring zorgt het pensioenfonds ervoor dat tijdige bijstelling (rebalancing) plaatsvindt indien dat nodig is.

Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis door middel van een Performance & Risk Evaluation Report het vastgoed en aandelenrisico. Hierbij wordt o.a. het beleggingsresultaat van alle afzonderlijke vermogensbeheerders geëvalueerd, de feitelijke beleggingsmix in detail vergeleken met de strategische mix, aspecten berekend (en gemonitord) zoals het rente-afdekkingspercentage, allocatie naar ratings en de ontwikkelingen van het vereist eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad. Het pensioenfonds ontvangt maandelijks rapportages van vermogensbeheerders.

Beheersmaatregel

Door monitoring op zowel maand- als kwartaalbasis zorgt het pensioenfonds ervoor dat tijdige bijstelling (rebalancing) plaatsvindt indien dat nodig is. Het vastgoed- en aandelenrisico wordt verder beheerst door het aanbrengen van een goede spreiding binnen de portefeuille (diversificatie).

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de beleggingsportefeuille naar sector weergegeven:

	31 december 2023		31 december 2022	
	€	%	€	%
Overheden	176.144	29,4	161.974	28,7
Duurzame consumptiegoederen	26.735	4,5	41.836	7,4
Niet-duurzame consumptiegoederen	49.201	8,2	23.179	4,1
Energiebedrijven	16.690	2,8	19.222	3,4
Financiële instellingen	99.189	16,6	87.347	15,4
Gezondheidszorg	33.533	5,6	36.748	6,5
Industrie	50.061	8,3	45.794	8,1
IT	54.817	9,1	44.098	7,8
Grondstoffen	13.282	2,2	15.265	2,7
Telecommunicatie	22.855	3,8	22.614	4,0
Nutsbedrijven	19.338	3,2	19.222	3,4
Vastgoed	29.403	4,9	41.836	7,4
Overige	8.368	1,4	6.219	1,1
	599.616	100,0	565.354	100,0

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de beleggingsportefeuille naar regio weergegeven:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	€	%	€	%
Eurozone	316.572	52,8	295.115	52,2
Overige West-Europa	37.197	6,2	42.402	7,5
Overige Europa	1.118	0,2	1.131	0,2
Noord Amerika	180.677	30,1	161.126	28,5
Zuid Amerika	4.178	0,7	3.392	0,6
Azië	53.961	9,0	54.839	9,7
Afrika	1.399	0,2	1.696	0,3
Australië	4.514	0,8	5.653	1,0
	599.616	100,0	565.354	100,0

Valutarisico (S3)

Het pensioenfonds belegt ook in buitenlandse waardepapieren, waardoor het pensioenfonds gevoelig kan zijn voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.

Het bestuur is van mening dat valutarisico in ontwikkelde markten niet wordt beloond en het wordt in principe dan ook grotendeels afgedekt. Er kan echter voor worden gekozen om bewust valutarisico te lopen, indien:

- de valuta wel wordt gezien als een bron voor rendement (in opkomende markten)
- het vanuit kostenefficiëntie niet loont om af te dekken
- er een diversificatie-effect is op portefeuilleniveau.

Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis door middel van een Performance & Risk Evaluation Report het valutarisico.

Beheersmaatregel

Het totale risicobudget (VEV) en onderverdeling zoals onderbouwd via de ALM-studie legt een begrenzing op het totale valutarisico.

Uit de in 2021 afgeronde ALM-studie volgt een streefniveau van 10% valuta exposure op portefeuilleniveau, met een maximale exposure van 15%. Er wordt een zekere marge in acht genomen, aangezien het valutarisico aan (geringe) fluctuaties onderhevig is als gevolg van het gevoerde beleid binnen de geselecteerde beleggingsfondsen.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking is als volgt weer te geven:

(x € 1.000)			31-12-2023	31-12-2022
	€	€	€	€
	vóór	valuta-derivaten	netto positie (na)	netto positie (na)
EUR	351.636	186.619	538.255	502.034
USD	149.192	-147.176	2.016	2.827
GBP	19.714	-9.442	10.272	15.830
HKD	9.365	-1.068	8.297	10.176
SEK	5.784	-1.418	4.366	2.827
YEN	10.543	-10.543	-	-
CHF	7.162	-4.101	3.061	565
KRW	7.832	-2.341	5.491	4.523
TWD	6.782	-	6.782	5.654
Overige	31.606	-10.530	21.076	20.918
	599.616	-	599.616	565.354

Eind 2023 bedroeg de valuta exposure 10,2%. In de solvabiliteitstoets van het pensioenfonds is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij contractueel of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, (annuïteiten)leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt, al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

In de vaststelling van het kredietrisico is gebruik gemaakt van de kasstromen. De buffer voor het kredietrisico zoals opgenomen in het VEV bedraagt ultimo 2023 feitelijk 6,7% en strategisch 7,1%.

Monitoring

Het tegenpartijrisico wordt periodiek gemonitord.

Beheersmaatregel

Er wordt gebruik gemaakt van gerenommeerde tegenpartijen met een goede reputatie, waardoor dit risico wordt beperkt. Tevens is het vermogensbeheerders niet toegestaan om stukken uit te lenen (security lending), tenzij er voldoende afdekking van het risico wordt geboden. Tot slot worden banktegoeden minimaal aangehouden en zo nodig gespreid over meerdere partijen.

De kredietwaardigheid van de vastrentende waarden op basis van de ratings is per ultimo 2023 als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	€	%	€	%
AAA	99.177	27,1	96.656	28,4
AA	95.883	26,2	92.864	27,2
A	52.264	14,3	42.856	12,6
BBB	59.237	16,2	58.389	17,1
<BBB	56.399	15,5	46.287	13,6
Not rated	2.519	0,7	3.620	1,1
	365.479	100,0	340.672	100,0

Verzekeringstechnische risico (S6)

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevens risico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen.

Monitoring

Bij nieuwe publicaties zal het bestuur besluiten over te gaan op de nieuwste generatietafels.

Beheersmaatregel

Het bestuur hanteert prudente en realistisch geachte grondslagen voor vaststelling van verplichtingen en premies. Het pensioenfonds berekent de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de meest recente AG-prognosetafel (Prognosetafel AG2022), zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap met adequate correcties voor ervaringssterfte (Willis Towers Watson Ervaringssterfemodel 2022 Individueel). Hierdoor wordt rekening gehouden met toekomstige verbetering van de levensverwachting. Het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico is herverzekerd bij een externe verzekeringsmaatschappij, ElipsLife.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.

De buffer voor het kredietrisico zoals opgenomen in het VEV ultimo 2023 is vastgesteld op nihil.

Monitoring

Het bestuur ontvangt van de uitvoerder jaarlijks een liquiditeitsprognose met maandelijkse update.

Beheersmaatregel

Dit risico is onder normale omstandigheden niet aanwezig. Het pensioenfonds houdt voldoende ruimte aan door op korte termijn gebruik te maken van liquiditeitsprognoses waarbij ook rekening wordt gehouden met inkomsten zoals premies. Bovendien bestaat nagenoeg de gehele beleggingsportefeuille uit liquide beleggingen.

Concentratierisico (S8)

Algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie.

Monitoring

Algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als adequate spreiding van activa en passiva.

Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het concentratierisico. Met behulp van de 3-jaarlijkse ALM-studie wordt risico en impact inzichtelijk gemaakt.

Beheersmaatregel

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie. Het pensioenfonds heeft momenteel geen concentratierisico aangeduid.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. In het standaardmodel voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor operationeel risico (S9) gelijkgesteld aan 0%.

Dit betekent niet dat het pensioenfonds geen operationeel risico loopt bij de uitvoering van hun activiteiten. Hiervoor verwijzen we naar de niet-financiële risico's.

Actief beheerrisico (S10)

Onder actief beheer verstaat men de afwijkende posities die door de vermogensbeheerders in de beleggingsportefeuille worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van een ex-ante tracking error (TE). Deze tracking error meet de verwachte afwijking tussen het rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille.

Een lage tracking error impliceert dat de afwijkingen van het feitelijke rendement ten opzichte van het rendement van de gekozen benchmark klein zijn geweest of zullen zijn in de toekomst, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat de afwijkingen van het feitelijke rendement duidelijk van de benchmark afwijkt.

Het risicoscenario voor actief beheer risico in het standaardmodel is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing.

De buffer voor het actief beheer risico zoals opgenomen in het VEV bedraagt ultimo 2023 feitelijk en strategisch 0,4%.

Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis door middel van een Performance & Risk Evaluation Report het actief beheer risico. Met behulp van de 3-jaarlijkse ALM-studie wordt risico en impact inzichtelijk gemaakt.

Beheersmaatregel

Op kwartaalbasis wordt de performance per beleggingscategorie vergeleken met de gehanteerde benchmarks. Op basis van de maandoverzichten worden vermogensbeheerders gevraagd opheldering te geven bij extreme uitslagen, zowel absoluut (binnen de markt) als relatief (ten opzichte van de markt). Minimaal eens per jaar vindt een evaluatie plaats van elke vermogensbeheerder, waarbij in detail het gevoerde beleid (beleggingsstrategie en performance attributie), de organisatie en het beleggingsproces wordt besproken.

Niet financiële risico's

In het IRM-beleid van pensioenfonds Yara is het risicomanagementproces beschreven. De uitvoering hiervan is de verantwoordelijkheid van het gehele bestuur, waarbij de onderkende risico's binnen de diverse onderscheiden processen een bestuurslid als risico-eigenaar heeft.

Ter invulling van de monitoring van de risicobeheersing is een proces ingericht dat leidt tot een (integrale) rapportage aan het bestuur op kwartaalbasis. Deze IRM-rapportage wordt opgesteld door de risicobeheerfunctie van het fonds. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de verschillende rapportages van de uitbestedingspartners, de input van de risico-eigenaren naar aanleiding hiervan en andere vormen van informatieverstrekking, zoals opgenomen in de jaarkalender van het pensioenfonds. Gedurende het kwartaal monitoren de risico-eigenaren en de risicobeheerfunctie de (in- en externe) ontwikkelingen die mogelijk impact kunnen hebben op het risicoprofiel van het fonds.

De risicobeheerfunctie rapporteert in de IRM-rapportage over de werking van het risicobeheersysteem, de mate van beheersing van de risico's ten opzichte van zowel de doelstellingen als de risicohouding en adviseert het bestuur met betrekking tot eventuele aanvullende acties.

Naast de eerder beschreven financiële risico's, die voortkomen uit het aangaan van verplichtingen en uit het beleggen van de bijbehorende bezittingen, wordt het pensioenfonds bij de uitvoering tevens geconfronteerd met niet-financiële risico's. Het risicoraamwerk van pensioenfonds Yara hanteert hiervoor de volgende procesgedreven indeling van de verschillende risicocategorieën:

Uitvoering		Bestuurlijke processen	
Vermogensbeheer	Pensioenbeheer	Interne bedrijfsvoering en compliance	Strategisch / omgeving
Kwaliteit Continuïteit Integriteit IT	Kwaliteit Continuïteit Integriteit IT	Kwaliteit Continuïteit Integriteit IT Juridisch	Afhankelijkheid Draagvlak Verandervermogen Reputatie ESG

Uitvoering

Bij de uitvoering wordt onderscheid gemaakt naar pensioen- en vermogensbeheer. Uitvoeringsrisico's betreffen alle gebeurtenissen of ontwikkelingen inzake de kwaliteit, continuïteit, integriteit en/of IT van de contractspartijen die verantwoordelijk zijn voor het pensioen- en vermogensbeheer van het pensioenfonds, die een negatieve impact (kunnen) hebben op de doelstellingen van pensioenfonds Yara. Binnen pensioenbeheer wordt daarnaast datakwaliteit als een separate risicocategorie onderscheiden.

Het bestuur beheerst deze risico's onder andere op de volgende wijze:

- Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsbeleid waarin uitgangspunten zijn geformuleerd met betrekking tot de uitbesteding en eisen zijn opgesteld waaraan de externe dienstverlener moet voldoen. Alvorens tot uitbesteding wordt overgegaan, voert het pensioenfonds een risico-analyse uit. De kwaliteitseisen die het pensioenfonds aan uitbestedingspartijen stelt, zijn vertaald naar afspraken, procedures en voorwaarden die worden vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst.
- Het bestuderen en bespreken van maand- c.q. kwartaalrapportages (inclusief risicorapportage) van de contractspartijen, waarin naast de gebruikelijke informatie ook wordt gerapporteerd over de invulling van het integriteitsbeleid, klachten, incidenten en uitzonderingen. De rapportages bevatten een overzicht van normen, afwijkingen en benchmarks. De rapportages zijn bruikbaar als stuurmiddel.
- Het monitoren van de contractspartijen via het zo nodig laten uitvoeren van (periodieke) audits bij de uitbestedingspartner of door te laten rapporteren over de stand van zaken met betrekking tot de aanbevolen verbeteringen in assurance verklaringen.
- Het bestuur van het pensioenfonds beoordeelt bij aanvang van een contract éénmalig of het zich kan verenigen met de gedragscode van de contractspartijen. Daarna wordt jaarlijks nagegaan of de gedragscode van de uitbestedingspartners eventueel gewijzigd zijn ten opzichte van de laatste toetsing.
- Periodiek overleg en evaluatie met de contractspartijen over de uitvoering van de (bijgestelde) processen. Met de uitbestedingspartner die het pensioenbeheer uitvoert, vindt minimaal eens per kwartaal overleg plaats.
- Het bestuur van het pensioenfonds laat periodiek door de bestuursondersteuning, aan de hand van (kwartaal)rapportages toetsen of de werkzaamheden door de andere partij zijn uitgevoerd conform de contractuele afspraken.

- De pensioenuitvoerder Appel heeft het beheer en onderhoud van zijn ICT-systemen ondergebracht bij professionele dienstverleners. Voor de pensioenadministratiesysteem AxyLife is dit AxyWare B.V., dat is voorzien van een ISAE 3402-II certificering.
- Het pensioenfonds heeft een datakwaliteitsbeleid, waarmee het bestuur richtlijnen heeft vastgelegd over de wijze waarop de juistheid, tijdigheid en volledigheid van de data, die benodigd is voor het correct vaststellen van pensioenrechten en -aanspraken, kan worden geborgd.

Bestuurlijke processen

Bij de bestuurlijke processen wordt onderscheid gemaakt tussen de risico's die betrekking hebben op de interne bedrijfsvoering (inclusief compliance) en externe aspecten die samen het strategisch/omgevingsrisico vormen.

Interne bedrijfsvoering en compliance

Onder de interne bedrijfsvoering vallen zowel de activiteiten van het bestuur zelf als de werkzaamheden die de bestuursondersteuning ten behoeve van het pensioenfonds uitvoert. De risicobeheersing inzake bestuursondersteuning komt overeen met die voor vermogens- en pensioenbeheer. Voor de interne bedrijfsvoering en compliance die betrekking heeft op het bestuur zelf geldt voor de verschillende risicocategorieën het volgende:

Kwaliteit

Dit betreft risico's veroorzaakt door onvoldoende geschiktheid van het bestuur (dan wel het niet voldoende kunnen aantonen van de geschiktheid van bestuurders) of het ontbreken van voldoende onafhankelijkheid en countervailing power ten opzichte van de betrokken externe contractspartijen en adviseurs.

Het bestuur beheerst dit risico onder andere op de volgende wijze:

- Het pensioenfonds doet alleen zaken met partijen die aan het uitbestedingsbeleid voldoen.
- Het bestuur heeft een geschiktheidsplan (inclusief opleidingsplan) opgesteld en voert dit jaarlijkse uit. Het geschiktheidsplan wordt jaarlijks geactualiseerd.
- Het bestuur zorgt door middel van opleidingen en kennissessies voor voldoende kennis ten behoeve van countervailing power richting uitbestedingspartijen en adviseurs.
- De bestuursleden krijgen van de sponsor voldoende tijd en mogelijkheden voor hun bestuurswerkzaamheden.
- Het bestuur monitort de uitvoering van de bestuurscyclus en voert jaarlijks een zelfevaluatie uit op het eigen functioneren.

Continuïteit

Dit is het risico dat het pensioenfonds wordt geschaad doordat de continuïteit van bestuur en/of VO in gevaar komt door onvoldoende beschikbaarheid.

Het bestuur beheerst dit risico onder ander op de volgende wijze:

- In de statuten zijn mogelijkheden opgenomen voor de aanstelling van externe bestuursleden en voor eventuele inkrimping van bestuur en bestuursorganen.
- Het bestuur heeft een noodprocedure bij ziekte of afwezigheid van meerdere bestuursleden.
- De bestuursleden krijgen van de sponsor voldoende tijd en mogelijkheden voor hun bestuurswerkzaamheden.

Integriteit

Onder integriteitsrisico wordt verstaan het risico van sancties en schade als gevolg van het niet-integer of onethisch handelen of gedrag van het bestuur, de medewerkers of betrokken derden. Dit betreft ook het schaden van de reputatie, de missie of de (kwaliteits)doelstellingen van het pensioenfonds. Een en ander gerelateerd aan wettelijke normen, maatschappelijke opvattingen en door het pensioenfonds zelf gestelde criteria.

De volgende subrisico's zijn geïdentificeerd onder integriteit:

- Interne fraude
- Maatschappelijk onbetamelijk gedrag
- Benadeling van derden (stakeholders)
- Ontduiking/ontwijking fiscale regelgeving
- Omkoping
- Belangenverstrengeling
- Misbruik van voorwetenschap

Het bestuur beheerst dit risico onder andere op de volgende wijze:

- Het bestuur doet enkel zaken met gerenommeerde aanbieders conform het uitbestedingsbeleid van het fonds.
- Ieder bestuurslid ondertekent de gedragscode. Het pensioenfonds heeft een procuratiebeleid en werkt met het 4-ogen principe.
- Het pensioenfonds heeft een klachten- en geschillenprocedure, een klokkenluidersregeling en voert deze uit. Daarnaast is, voor de bestuursleden namens de actieven, het ethiekbeleid van de werkgever van toepassing.
- Het bestuur heeft een gedragscode en leeft deze na. Het bestuur heeft bepaald welke personen als 'verbonden personen' worden beschouwd in het kader van de gedragscode. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de verbonden personen en heeft ook anderszins geen vorderingen op hen.
- Het bestuur heeft een beloningsbeleid.

IT

IT- risico is het risico dat het pensioenfonds wordt geschaad doordat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT. De volgende sub-IT-risico's zijn hierbij geïdentificeerd:

- Vertrouwelijkheid
- Beschikbaarheid
- Integriteit
- Aanpasbaarheid
- Bewustzijn

Het bestuur beheerst dit risico onder andere op de volgende wijze:

- Het pensioenfonds werkt op het internationale netwerk van Yara. Dit wordt dagelijks geback-up't en apart bewaard. Yara heeft een servicecontract met bijbehorende SLA met leverancier DXC. Zij zijn in het bezit van een ISO 9001, ISO 27001 en ISO17025 verklaring.
- De toegankelijkheid tot de stukken wordt afgeschermd met autorisaties.

Juridisch

Juridisch risico is het risico van sancties en/of verlies door het niet naleven van wet- en regelgeving, formele afspraken (contracten), en niet contractuele verplichtingen.

Het bestuur beheerst dit risico onder andere op de volgende wijze:

- Er vindt altijd een externe check plaats op juridische documenten en contracten.
- Er wordt met gerenommeerde partijen gewerkt conform het uitbestedingsbeleid.
- De uitvoeringsovereenkomst is overeengekomen met cao-partijen.
- Het bestuur informeert zich over actualiteiten en mogelijke toekomstige wijzigingen in wet- en regelgeving.

Strategisch/omgeving

Dit betreft de risico's die het pensioenfonds loopt als gevolg van:

- Ontwikkelingen bij belanghebbenden die resulteren in conflicterende belangen met het fonds en/of negatieve gevolgen voor het draagvlak voor het pensioenfonds.
- Het niet (tijdig) kunnen aanpassen aan veranderingen op het gebied van maatschappelijke opvattingen, politieke ontwikkelingen en technologische ontwikkelingen.
- Externe negatieve beeldvorming met impact op het fonds.
- Ontwikkelingen op het gebied van 'milieu, maatschappij en governance'.

De volgende subrisico's zijn geïdentificeerd onder strategisch/omgevingsrisico:

- Afhankelijkheid
- Draagvlak
- Verandervermogen
- Reputatie
- ESG

Het bestuur beheerst dit risico onder andere op de volgende wijze:

- Het bestuur heeft korte lijnen met de werkgever om verrassingen op het vlak van financiering te minimaliseren.
- Het bestuur heeft goede exit-voorwaarden met de werkgever afgesproken.
- Er wordt enkel met gerenommeerde partijen gewerkt conform het uitbestedingsbeleid.
- Monitoring door middel van interne en externe rapportages.

6.5.9 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsovereenkomst gesloten met Appel Pensioenuitvoering B.V voor de periode van 1 januari 2024 tot en met 31 december 2027. De kosten samenhangend met deze uitbestedingsovereenkomst komen ten laste van de werkgever.

Verstrekte zekerheden en garanties

Per jaareinde heeft het pensioenfonds geen zekerheden of garanties afgegeven.

Investeringsverplichtingen

Per jaareinde heeft het pensioenfonds geen investeringsverplichting aangegaan.

6.6 Toelichting op de Staat van baten en lasten

6.6.1 Premiebijdragen

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Premiebijdragen	9.255	9.671
	9.255	9.671

Afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds kan naast de gedempte kostendeekkende pensioenpremie een additionele premie worden geheven of een korting worden verleend.

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo boekjaar lager is dan 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad, zal een additionele bijdrage in rekening worden gebracht van:

- Het positieve verschil tussen 107% en de beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar voor bijstorting ten opzichte van de VPV ultimo boekjaar én
- 1/10 van het verschil tussen 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad die minimaal op 107% wordt gesteld ingeval deze lager is.

Ultimo 2023 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 139,1% (2022: 136,5%) waardoor er geen additionele bijdrage van de aangesloten werkgevers vereist is (2022: € 0,-).

De kostendeekkende, gedempte kostendeekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Kostendeekkende premie	8.618	14.011
Gedempte kostendeekkende premie	9.255	9.671
Feitelijke premie	9.255	9.671

De kostendeekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2022 gepubliceerd door DNB). De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Inkoop onvoorw aardelijke opbouw	7.047	11.579
Solvabiliteitsopslag	1.571	2.432
	8.618	14.011

De samenstelling van de gedempte kostendeekkende premie is als volgt:

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Inkoop onvoorw aardelijke opbouw	5.525	5.841
Solvabiliteitsopslag	1.232	1.227
Opslag voorw aardelijke opbouw	2.498	2.603
	9.255	9.671

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Inkoop onvoorw aardelijke opbouw	5.525	5.841
Solvabiliteitsopslag	1.232	1.227
Opslag voorw aardelijke opbouw	2.498	2.603
	9.255	9.671

6.6.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2023	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheerder	Totaal
(* € 1.000)	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	425	4.572	-361	4.636
Aandelen	-	32.396	-254	32.142
Vastrentende w aarden	36	24.901	-864	24.073
TOTAAL	461	61.869	-1.479	60.851

2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheerder	Totaal
(* € 1.000)	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	2.978	-15.420	-245	-12.687
Aandelen	-	-39.989	-264	-40.253
Vastrentende w aarden	-6	-69.701	-921	-70.628
TOTAAL	2.972	-125.110	-1.430	-123.568

6.6.3 Overige baten

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Premie AAOP	197	181
	197	181

De premie AAOP betreft de premie-inkomsten gerelateerd aan de additionele pensioenregeling (aanvullend Arbeidsongeschiktheidspensioen) die wordt uitgevoerd ten aanzien van arbeidsongeschiktheid. De premie-inkomsten betreffen 0,3% van het salaris.

6.6.4 Pensioenuitkeringen

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Ouderdomspensioen	18.598	15.767
Partnerpensioen	3.992	3.534
Wezenpensioen	53	47
AAOP uitkeringen	250	261
Afkopen	25	11
	22.918	19.620

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 594,89 (2022: € 520,35) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

6.6.5 Pensioenuitvoeringskosten

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Bestuurskosten	4	4
Overige kosten	1	-
	5	4

Alle andere kosten, zoals administratiekosten, accountantskosten, kosten van de waarmerkende en adviserende actuaire, contributies en bijdragen bedragen € 1.330.000,- (2022: € 1.562.000,-) en worden betaald door de werkgever en zijn derhalve niet verantwoord in de pensioenuitvoeringskosten van het pensioenfonds. Naast het onderzoek naar de jaarrekening en jaarstaten is er geen samenloop met andere dienstverlening door KPMG.

De 5 gepensioneerden leden van het verantwoordingsorgaan hebben een totale vergoeding ontvangen van € 4.215,- (2022: 4 gepensioneerde leden in totaal € 3.497,-).

Bezoldiging Personeelsleden

Het pensioenfonds heeft zowel in 2023 als in 2022 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van de pensioenuitvoerder dan wel vermogensbeheerder.

6.6.6 Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

De ambitie van het pensioenfonds is de algemene prijsindex te volgen. De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De financiële positie is gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad zoals vastgesteld voorafgaand aan de laatste bestuursvergadering van het jaar.

Het bestuur heeft in het boekjaar besloten per 1 januari 2023 een toeslag toe te kennen van 3,18% aan actieve en 12,66% aan niet-actieve deelnemers.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met 3,264%. Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2023.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Onder toelichting 15 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten opgenomen.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Per 1 januari 2023 zijn de door DNB voorgeschreven UFR-parameters gewijzigd. Het effect hiervan bedraagt € 877. Het effect in de ontwikkeling in de rente-termijnstructuur zelf bedraagt over het boekjaar € 15.431. Beide effecten zijn verantwoord onder het hoofd 'Wijziging marktrente'

Wijziging actuariële uitgangspunten

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Overige wijzigingen Technische voorziening		
Sterfte	-1.551	-1.342
Arbeidsongeschiktheid	343	790
Mutaties	441	29
Totaal overige wijzigingen	-767	-523

6.6.7 Saldo overdracht van rechten

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-20	-68
Uitgaande waardeoverdrachten	27	459
Subtotaal	7	391
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	25	72
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-28	-474
Totaal overige resultaten	-3	-402
Saldo overdracht van rechten	4	-11

6.6.8 Saldo Herverzekering

(* € 1.000)	2023	2022
	€	€
Premies herverzekering	198	287
Uitkeringen uit herverzekering	-178	-237
Mutatie herverzekeringsdeel	78	277
Winstdeling	-20	-51
	78	276

6.6.9 Bestemming saldo van baten en lasten

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten

Op grond van de statuten kan het bestuur besluiten wat te doen met het saldo van baten en lasten.

Voorstel tot bestemming van het resultaat over het boekjaar

Het bestuur van het pensioenfonds besluit € 11.000,- aan de bestemmingsreserve AAOP te onttrekken en de rest van het batig saldo boekjaar 2023 ad € 296.000,- te doteren aan de Algemene Reserve.

6.6.10 Gebeurtenissen na balansdatum

Toeslagverlening per 1 januari 2024

Omdat de beleidsdekkingsgraad eind 2023 van het pensioenfonds voldoende hoog was om iedereen volledige indexatie te geven, heeft het bestuur op 29 mei 2024 besloten de volgende indexatie toe te kennen:

Actieve deelnemers:

Cao-loonindexcijfer 2023 van Yara Sluiskil B.V. en Yara Vlaardingen B.V. 8,50%

Toeslagverlening per 1 januari 2024 8,50%

Gewezen deelnemers, ex-partners en pensioengerechtigden:

Consumentenprijsindex alle bestedingen oktober 2022 – oktober 2023 -/-0,40%

Toeslagverlening per 1 januari 2024 0,00%

Groot verschil tussen prijs- en loonindex

De loonindex en de prijsindex lopen normaliter niet veel uit elkaar. Maar dit jaar zit er, net als vorig jaar een groot verschil tussen. De gewezen deelnemers, ex-partners en pensioengerechtigden kregen per 1 januari 2023 nog een indexatie van 12,66%, door de negatieve prijsinflatie over oktober 2022 tot oktober 2023 is de toeslagverlening per 1 januari 2024 nihil. De actieve deelnemers daarentegen kregen per 1 januari 2023 een indexatie van 3,18% en per 1 januari 2024 een indexatie van 8,50%. Hiermee is het verschil in indexatie over de twee jaren beperkt tot ca. 0,70%.

Een uitzondering hierop geldt voor de deelnemers welke in 2023 met pensioen zijn gegaan of gewezen deelnemer zijn geworden. Zij hebben in 2023 de lage indexatie ontvangen en zouden in 2024 geen indexatie ontvangen. Het bestuur vindt deze situatie dusdanig onevenwichtig, dat op 29 mei 2024 besloten is om deze groep per 1 januari 2024, net als de actieve deelnemers, een indexatie toe te kennen van 8,50%.

Toekomst van het pensioenfonds

Zoals eerder in dit verslag gemeld, hebben de deelnemers hun voorkeur voor een buy-out uitgesproken. Het bestuur gaat dit scenario verder uitwerken, een definitief besluit zal in de tweede helft van 2024 worden genomen. Het streven is om de buy-out per 1 januari 2025 te effectueren.

7. Overige gegevens

7.1 Bestemming saldo van baten en lasten

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten

Op grond van de statuten kan het bestuur besluiten wat te doen met het saldo van baten en lasten.

Voorstel tot bestemming van het resultaat over het boekjaar

Het bestuur van het pensioenfonds besluit € 11.000,- aan de bestemmingsreserve AAOP te onttrekken en de rest van het batig saldo boekjaar 2023 ad € 296.000,- te doteren aan de Algemene Reserve.

7.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Yara Nederland te Terneuzen is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 2.470.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 165.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Amsterdam, 19 juni 2024

drs. Gerry Koning AAG FRM

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

7.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland per 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland ('de Stichting' of 'het fonds') te Terneuzen gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2023;
- 2 de staat van baten en lasten over 2023;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2023; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 3,3 miljoen
- Circa 0,5% van het pensioenvermogen

Risico van een afwijking van materieel belang vanwege risico's gerelateerd aan Fraude, NOCLAR en Continuïteit

- Frauderisico's: veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd en verder uiteengezet in de sectie 'Controleaanpak risico van fraude en het niet naleven van wet- en regelgeving'.
- Risico's in verband met het niet naleven wet- en regelgeving (NOCLAR): geen risico van een afwijking van materieel belang vanwege NOCLAR risico's geïdentificeerd.
- Continuïteitsrisico's: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Kernpunten

- Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds
- Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 3,3 miljoen (2022: EUR 3,3 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2023 (circa 0,5%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 165 duizend rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan diverse vermogensbeheerders. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Appel Pensioenuitvoering B.V. (hierna: Appel).

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door de diverse vermogensbeheerders en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen, pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Appel.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van de pensioenadministratie bij Appel zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3000A respectievelijk 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3000A respectievelijk 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan Appel.

Ten aanzien van de uitbestedingen aan de vermogensbeheerders maken wij geen gebruik van de werkzaamheden van andere onafhankelijke accountants omdat wij een gegevensgerichte controleaanpak hanteren en daarom geen gebruik hoeven te maken van interne beheersingsmaatregelen van de betreffende vermogensbeheerders om voldoende en geschikte controle-informatie te kunnen verkrijgen als basis voor ons oordeel over de jaarrekening.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses ten aanzien van premiebijdragen en pensioenuitkeringen uitgevoerd, waarbij wij de uitkomsten hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en pensioenuitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbesteede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen verkregen.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

In hoofdstuk 5.1 van het bestuursverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en haar bedrijfsomgeving, en van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur en bij andere relevante functies zoals Compliance en hebben wij correspondentie met relevante toezichthoudende autoriteiten en regelgevers in onze evaluatie betrokken. We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen middels een deelwaarneming op bestaan en juistheid middels onderliggende documentatie bij de overige kosten.

Op basis van onze risicoanalyse werkzaamheden hebben wij de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening in het geval van het niet-voldoen aan deze regelgeving:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfonds (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording (waaronder premieopbrengsten, directe beleggingsopbrengsten en gerealiseerde indirecte beleggingsopbrengsten) als niet significant gezien de aard van de opbrengsten, de aanwezige uitbestedingsrelaties en de beperkte mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording.

De premieopbrengsten en directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder aanwezige significante schattingselementen.

Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsopbrengsten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle (dit betreft het relevante veronderstelde risico zoals vastgelegd in de controlestandaarden). Wij hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijkt te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.

Zoals hierboven vermeld, heeft onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving niet geleid tot een extra een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een significant continuïteitsrisico;
- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen op indicatoren die kunnen duiden op continuïteitsrisico's en het evalueren van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordelingsprocedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds

Omschrijving

De beleggingen voor risico pensioenfonds (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen bedragen circa 98% van het balanstotaal. De beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaaarde). Uit noot 6.5.1 van de toelichting op de jaarrekening blijkt dat de waardering van de beleggingen van de Stichting voor 100% is gebaseerd op marktnoteringen of afgeleide marktnoteringen (waarderingsmodellen). De waardering van de beleggingen is in belangrijke mate bepalend voor de financiële resultaten van het fonds.

Vanwege de omvang van de beleggingen in relatie tot de jaarrekening als geheel beschouwen wij de waardering van de beleggingen als een kernpunt van onze controle.

Onze aanpak

Wij hebben de waardering van de beleggingen gebaseerd op marktnoteringen of afgeleide marktnoteringen (waarderingsmodellen) onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

Voorts hebben we de toereikendheid van de toelichting onder noot 6.4.4 en 6.5.1 van de toelichting geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de beleggingen in de jaarrekening acceptabel. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (hierna: 'de voorziening pensioenverplichtingen') is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting in noot 6.4.4 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. In noot 6.5.8

(risicobeheer paragraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet- naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amstelveen, 19 juni 2024

KPMG Accountants N.V.

N. ten Dam RA

Bijlage 1: Visitatiecommissie

Rapport

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Yara Nederland (hierna: SPY) is het ondernemingspensioenfonds dat de gesloten pensioenregeling uitvoert voor de medewerkers van vier Yara ondernemingen (Yara Sluiskil BV, Yara Holding Netherlands BV, Yara Vlaardingen BV en Yara Nederland BV).

Het pensioenfonds is een fonds met 395 actieve deelnemers, 316 slapers en 1.260 gepensioneerden. Het belegd vermogen bedraagt € 600 miljoen (cijfers jaarverslag eind 2023).

Het pensioenfonds heeft een paritair samengesteld bestuur bestaande uit vijf leden.

Het fonds heeft een verantwoordingsorgaan (VO) bestaande uit zeven personen. Sinds 2007 wordt het intern toezicht ingevuld middels een visitatiecommissie (VC).

Het bestuur heeft een dagelijks bestuur en een beleggingsadviescommissie.

SPY laat zich bijstaan door een adviserend actuaire (WTW), de certificerende actuaire is Triple A, de accountant KPMG en de adviseur vermogensbeheer Triple A. De pensioenadministratie wordt uitgevoerd door Appel. Het vermogen is belegd in verschillende fondsen (Altera, BNP, KCM, Columbia Threadneedle Investments (CTI), Pimco en Vanguard).

Het bestuur heeft de visitatiecommissie gevraagd, naast de reguliere onderzoeksthema's (zie bijlage verantwoording), aandacht te geven aan de volgende thema's:

1. Toe te zien op een adequate risicobeheersing en een evenwichtige belangenafweging door het bestuur en hierbij de naleving van de Code Pensioenfondsen te betrekken;
2. Een oordeel te vormen over het functioneren van het bestuur;
3. De opvolging van eerdere aanbevelingen vanuit de VC te monitoren;
4. Een oordeel te vormen over het lopende traject inzake toekomst pensioenfonds en de communicatie daaromtrent

Hieronder vindt u de waarnemingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie, op basis van de documenten en de gehouden interviews met bestuur, sleutelfunctiehouders RB en IA en het verantwoordingsorgaan.

Het rapport is opgebouwd rond de acht thema's van de Code Pensioenfondsen. De visitatie is in april 2024 uitgevoerd over het boekjaar 2023. Omdat er na de balansdatum 31 december 2023 significante ontwikkelingen zijn met betrekking tot de keuze tussen een buy-out van het fonds resp. het invaren onder de Wet Toekomst Pensioen (WTP) van alle verplichtingen en bezittingen van het fonds heeft deze visitatie ook betrekking op de periode januari tot en met maart 2024. De interviews van de visitatiecommissie met alle betrokkenen hebben plaatsgevonden op 4 april 2024.

Algehele conclusie

Het bestuur had in 2023 naast de reguliere werkzaamheden de handen vol aan de voorbereiding van het fonds naar de volgende fase.

De toekomst van het fonds is mede afhankelijk van de keuze van de werkgever voor de nieuwe pensioenregeling voor de actieve deelnemers van het pensioenfonds.

Begin 2023 heeft het bestuur een toekomstvisie opgesteld waarin mogelijke scenario's zijn uitgewerkt waarbij is aangegeven dat een mogelijke premiereregeling niet door het pensioenfonds zal worden uitgevoerd. De goede financiële positie geeft het bestuur verschillende goede opties voor de actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden om de opgebouwde rechten en ingegane pensioenen elders onder te brengen.

Er is vanaf de zomer 2023 intensief overleg geweest met de werkgever en de vakbonden en het VO is hierbij steeds goed geïnformeerd. In eerste instantie wilden sociale partners net als het bestuur en het VO de optie van een buy-out verder uitwerken.

In het najaar 2023 werd duidelijk dat de vakbonden toch een sterke voorkeur hadden voor het overdragen van de pensioenrechten en -aanspraken naar een pensioen dat past binnen het nieuwe pensioenstelsel (zgn. invaren), terwijl het bestuur opteerde voor het onderbrengen bij een verzekeraar (buy-out). De werkgever stond neutraal tegenover beide opties.

In goed overleg met de sociale partners is er door het bestuur voor gekozen om beide opties, voorzien van een toelichting, voor te leggen aan alle deelnemers en hen te vragen om een enquêteformulier in te vullen met drie mogelijke keuzes (buy-out, invaren of geen voorkeur).

Hierbij hebben bestuur en sociale partners zich gecommitteerd aan de door de deelnemers gekozen oplossingsrichting, mits hiervoor zowel binnen de groep actieve deelnemers als de groep gepensioneerden een duidelijke voorkeur zal worden uitgesproken.

Er zijn voorlichtingsbijeenkomsten voorbereid om de opties aan de verschillende deelnemersgroepen voor te leggen. De enquête heeft plaatsgevonden in de maand april 2024.

Ondanks de toegenomen vergaderschema's en werkdruk heeft het bestuur ook de reguliere onderwerpen goed opgepakt waarbij steeds de impact van de keuze voor de toekomst van het fonds is meegewogen in de agendering.

Daarnaast zijn de volgende (reguliere) onderwerpen opgepakt:

- Het risicomanagement heeft een analyse gedaan naar de werking van de beheersmaatregelen;
- Het beleggingsbeleid wordt verder voorbereid op toekomstige keuzes;
- Communicatie heeft voldoende aandacht van het bestuur.

Het bestuur is open naar elkaar en binnen een veilige omgeving kan iedereen voldoende kritisch zijn.

De VC is van mening dat het bestuur goed heeft gehandeld in de moeilijke omstandigheden dat sociale partners geen eenduidige standpunten hebben ingenomen in de toekomstdiscussie en dat sociale partners eind maart 2024 nog geen uitspraken hebben gedaan over de nieuwe pensioenregeling voor de groep actieve deelnemers, waardoor geen concrete invaarmogelijkheden uitgewerkt konden worden.

De visitatiecommissie is positief over het feit dat bestuur en sociale partners consensus hebben bereikt over het vóórleggen van beide opties aan alle deelnemers en zich hebben gecommitteerd om eventuele duidelijke voorkeuren te respecteren.

In het proces naar de toekomst is de evenwichtige belangenafweging een belangrijk onderdeel van de besluitvorming. Belangrijk is daarbij de kwalitatieve en kwantitatieve afwegingen goed weer te geven in een verantwoordingsdocument.

Thema 1: Vertrouwen waarmaken

Norm: Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen, maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.

Governance:

De vergaderingen worden goed voorbereid met voorleggers en bijlagen. Ondanks de volle agenda worden alle onderwerpen voldoende besproken en is er ruimte voor discussie. De BOB-methode wordt consequent gehanteerd en de voorleggers, samen met de notulen, geven een goede uiteenzetting van argumentatie, alternatieven en risico's. Het tijdelijk uitvallen van de voorzitter is goed opgevangen door de overige bestuursleden.

De notulen geven een heldere weergave van de discussie en wie in welke hoedanigheid spreekt (als SFH of bestuurslid).

In november 2023 heeft een zelfevaluatie van het bestuur plaatsgevonden. Besloten is dit eenmaal per twee jaar extern te laten begeleiden, in 2023 heeft de zelfevaluatie zonder begeleiding van een externe partij plaatsgevonden.

De sleutelfunctiehouders Risicobeheer en Internal Audit en de SFH actuarieel en de compliance officer hebben, in tegenstelling tot in 2023, in 2024 regelmatig overleg. Dit geeft de SFH's duidelijkheid over de processen die lopen en afspraken over de verschillende rollen.

Het afgelopen jaar zijn geen audits uitgevoerd. Doordat Appel al een interne audit heeft uitgevoerd was de toegevoegde waarde van een eigen audit op de pensioenadministratie beperkt.

Voor 2024 is een auditplan opgesteld maar nog geen audit gepland. Dit auditplan wordt, afhankelijk van de toekomst van het fonds, ingevuld. De VC beveelt aan om aan audit op het bestuurlijk proces naar een mogelijke buy out te overwegen.

De SFH Risicobeheer houdt haar rol zuiver door dit over te dragen aan de vervuller (WTW) wanneer zij als bestuurslid in de 1^e lijn betrokken is bij besluitvorming.

Risicomanagement:

Het risicomanagement richt zich nu op mogelijke risico's die te maken hebben met de toekomst van het fonds. Risico's die daar nu al impact op hebben zoals datakwaliteit worden opgepakt. Andere onderwerpen wordt naar gekeken vanuit het toekomstperspectief en of hier actie op moet worden genomen. De tijdsdruk maakt dat prioritering noodzakelijk is. De SFH RM is zich bewust van deze prioritering en is ook eens met de besluitvorming vanuit het bestuur.

De rolverdeling tussen SFH RM als houder en de vervuller vanuit de WTW wordt bij mogelijke vragen over de onafhankelijkheid van de SFH RM goed gescheiden. Hier zijn rolverdeling afspraken over gemaakt zodat er een goed onderscheid is tussen de 1^e en de 2^e lijn risicomanagement. Op deze manier verwacht het bestuur een beheerste en integere bedrijfsvoering te kunnen voeren.

De SFH RM en de andere extern bestuurder wijzen het bestuur op de mogelijke risico's van tijdsdruk bij uitvoerders en de periode die bij partners nodig is om een nieuwe regeling te implementeren.

De SFH RM heeft de effectiviteit van de beheersmaatregelen in 2023 geëvalueerd. Aanpassingen zijn gemaakt. De risicorapportage van Appel is nog niet voldoende. De samenwerking met Appel is goed te noemen. De administratie is goed ingericht en levert geen problemen op.

Per 2024 zal Appel met nieuwe rapportages komen die beter moeten aansluiten op de behoeften aan SPY. De SFH RM is ook aangesloten bij de operationele overleggen bij Appel.

De SFH RM rapportages zijn helder en gedetailleerd. De SFH RM heeft oog voor de ontwikkeling binnen het bestuur en probeert proportionaliteit en pragmatisme te verenigen met voldoende professionaliteit.

Beleggingsbeleid:

De ALM studie die was gepland voor begin 2023 is gezien de ontwikkelingen bij het fonds in aangepaste vorm uitgevoerd. Er is een update ALM uitgevoerd waarbij vooral het rentebeleid is bekeken. De norm voor de renteafdekking is bestendig op 35%.

Binnen de beleggingscommissie (BAC) worden de prestaties van de verschillende managers, de rapportages en risico's uitvoerig besproken.

Het beleggingsbeleid in 2023 was gericht op het zoveel mogelijk bestendigen van de risico's. De beperkte horizon van het fonds wordt bij beleggingsbeslissingen nadrukkelijk meegenomen. In de loop van het jaar werd, met het oog op een mogelijk buy-out scenario voor het pensioenfonds, besloten om het niet-beursgenoteerd onroerend goed te verkopen en te beleggen in staatsobligaties. De ABTN werd hierop aangepast. Verder zijn er ter voorbereiding op dit scenario investment cases opgesteld voor inflation-linked bonds en swaps om, indien opportuun, de portefeuille te kunnen de-risiken. De VC vraagt zich af of het niet verstandig om bij de huidige dekkingsgraad eerdere stappen tot de-risiken te overwegen.

Van de managers van de beleggingsproducten wordt een ESG-score bijgehouden en besproken tijdens de vergadering. Er zijn geen vervolgstappen op ESG-gebied gezet omdat, gezien de omvang van het fonds en de mogelijke extra kosten, eerst duidelijk moet worden wat de toekomst van het fonds wordt.

Een goede toevoeging aan de vergaderstukken voor het bestuur is, naast de voorlegger, een samenvatting van de BAC-vergadering die de voorzitter van de BAC toelicht.

Toekomst van het fonds:

Het pensioenakkoord vroeg ook in 2023 veel aandacht van het bestuur waarbij, mede dankzij de goede financiële positie, verschillende scenario's mogelijk zijn. In de loop van het jaar bleek dat de ideeën van het bestuur en de bonden over de toekomst van het fonds uiteenliepen. Het bestuur heeft dit serieus opgepakt en in 2024 meerdere voorlichtingsbijeenkomsten voor de verschillende deelnemersgroepen georganiseerd. Het bestuur heeft heel veel aandacht gehad voor de invulling van deze bijeenkomsten. Het uitgangspunt is geweest om de deelnemers zo goed mogelijk te informeren en de deelnemers niet op een verkeerd (te rooskleurig) spoor te zetten, omdat niet alle cijfers aanwezig waren. De opkomst van deze bijeenkomsten is meer dan goed geweest.

De visitatiecommissie heeft ter voorbereiding op de gesprekken met bestuur, VO en sleutelfunctiehouders op 4 april 2024 kennisgenomen van de notulen en de agendastukken van de bestuursvergaderingen in 2023 over dit onderwerp. Het was voor de visitatiecommissie lastig om op basis van deze teksten de ontwikkelingen goed te kunnen volgen. De gesprekken op 4 april jl. zijn zeer waardevol geweest. Hierdoor heeft de VC niet alleen een goed beeld kunnen krijgen van de achtergronden (met name de ontwikkelingen in het overleg met sociale partners), maar ook van de keuzes die het bestuur heeft kunnen en soms moeten maken.

De VC is van mening dat, nu op zeer korte termijn vergaande besluiten moeten worden genomen, het van groot belang is om één document te maken met daarin opgenomen een (chronologisch) overzicht van alle relevante (achtergrond) informatie alsmede een explicitering van de evenwichtige belangenafweging van de gemaakte deelbeslissingen, die hebben geleid tot de uiteindelijke beleidskeuze van het bestuur.

Gelet op het eminente belang van dit onderwerp doet de VC ook de aanbeveling om vervolgens later dit jaar een interne audit op het onderliggende bestuursproces uit te voeren.

Financiële opzet:

Het pensioenfonds staat er financieel goed voor. De actuele dekkingsgraad is 144,1% en de beleidsdekkingsgraad is 141,0% (cijfers website maart 2024). Deze dekkingsgraden zorgen ervoor dat het bij een toekomstige buy out het fonds in een (zeer) goede uitgangspositie verkeert. De ambitie van het fonds om 80% van de prijsinflatie te compenseren kan hiermee wellicht verwezenlijkt worden.

Verantwoordingsorgaan:

De relatie van het bestuur met het verantwoordingsorgaan (VO) is goed. Het VO wordt goed en uitvoerig geïnformeerd over de toekomst van het fonds en is betrokken bij de communicatie naar deelnemers. De internetpublicaties worden consequent aan het VO voorgelegd.

Het VO is wel kritisch op de presentaties naar de deelnemers over de Wtp: deze lijken volgens het VO te rooskleurig voorgesteld, met name de financiële voorstelling van het invaren. Het VO wordt niet bijgestaan door een extern adviseur waardoor de interpretatie en overzien van de consequenties van de verschillende scenario's veel van het VO vraagt. Het VO is betrokken en bereid zich goed voor op vergaderingen, maar is soms zoekende naar de rol binnen dit proces.

Het VO heeft het bestuur gevraagd een groep van deelnemers, die in de afgelopen jaren (onevenredig veel) indexatie hebben gemist, toch te compenseren. Het bestuur heeft dit juridisch getoetst en lijkt compensatie te kunnen bieden.

Aanbevelingen:

- Stel een verantwoordingsdocument samen waarin het proces van de toekomst van het fonds duidelijk is (BOB-methode, de evenwichtige belangenafwegingen, de argumentatie waarom het bestuur tot welk (deel-) besluit is gekomen, inclusief de bijbehorende documenten).
- Overweeg een audit op het bestuurlijk proces naar een mogelijke buy out met focus op evenwichtige belangenafweging.
- Overweeg of het VO een extern adviseur nodig heeft om hun adviesrol goed in te kunnen vullen.
- Overweeg een start te maken met het de-risken van de beleggingsportefeuille.

Thema 2: Verantwoordelijkheid nemen

Norm: Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.

De samenwerking met Appel is goed te noemen. De administratie is goed ingericht en levert geen problemen op. De capaciteitsproblemen bij Appel zijn in de zomer 2023 opgelost.

De datakwaliteit wordt op dit moment op orde gebracht zodat bij een eventuele overdracht de datakwaliteit op orde. Het hele kader datakwaliteit van de Pensioenfederatie zal niet volledig gevolgd worden.

Uitbestedingspartijen worden gemonitord en geëvalueerd.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Thema 3: Integer handelen

Norm: *Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.*

Het bestuur is integer en open naar elkaar toe. Uit de notulen blijkt dat er goede discussies worden gevoerd en er betrokkenheid is van alle bestuursleden bij het fonds. De externe bestuurders wendden hun kennis van andere fondsen aan om het bestuur bewust te maken van de mogelijke risico's die te maken hebben met de toekomst van het fonds.

Uit de notulen blijkt dat er open en transparante discussies worden gevoerd waarbij bestuursleden ook als countervailing power richting andere bestuursleden fungeren, om te voorkomen dat een tunnelvisie ontstaat.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Compliance:

De compliance officer constateert in zijn rapport dat wet- en regelgeving gevolgd zijn en dat alle verbonden personen zich aan de gedragscode hebben gehouden.

Thema 4: Kwaliteit nastreven

Norm: *Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een lerende organisatie.*

Het bestuur voert jaarlijks een zelfevaluatie uit met om het jaar externe begeleiding. In 2023 heeft de zelfevaluatie zonder externe begeleiding plaatsgevonden. De bestuurlijke continuïteit is hierin besproken en is daarna geborgd. De bestuursleden hebben zich gecommitteerd aan het 'afmaken' van het proces toekomst fonds.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Thema 5: Zorgvuldig benoemen

Norm: *Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoemen en ontslag, en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.*

In 2023 hebben geen nieuwe benoemingen plaatsgevonden. De nieuwe externe bestuurder heeft snel haar weg gevonden in zowel haar bestuurlijke rol als haar rol als SFH RM.

De tijdelijke uitval van de voorzitter is door het bestuur goed opgevangen.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Thema 6: Gepast belonen

Norm: *Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.*

In 2023 hebben geen wijzigingen in het beloningsbeleid plaatsgevonden. Het beloningsbeleid is verantwoord en beheerst.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Thema 7: Toezicht houden en inspraak waarborgen

Norm: *Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en de integriteit van de bedrijfsvoering.*

De navolging van de Code Pensioenfonds wordt door het bestuur verantwoord in het jaarverslag.

De aanbevelingen van de Compliance Officer, Actuaris, Accountant, VO en VC zijn samengebracht in een jaarplan. Dit jaarplan wordt geagendeerd op de bestuursvergaderingen. De VC heeft geconstateerd dat alle aanbevelingen over boekjaar 2022 zijn opgevolgd, waarbij de meeste aanbevelingen zijn afgehandeld. Einde 2023 zijn nog drie aanbevelingen onderhanden.

Het bestuur zal in overleg met de VC treden over de rol van de VC bij een mogelijke CWO van het fonds.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Thema 8: Transparantie bevorderen

Norm: *Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.*

Het bestuur heeft, zeker in het kader van de toekomst van het fonds, veel aandacht voor de communicatie naar de deelnemers. Publicaties op de websites worden voorgelegd aan het VO om als een soort klantenpanel deze publicaties te beoordelen. Het bestuur neemt de aanbevelingen van het VO over.

De website wordt goed gevolgd door de deelnemers. Het bestuur verwacht meer aandacht nu de beslissingen worden genomen over de toekomst van het fonds.

De VC ziet dat het bestuur de juiste aandacht heeft voor de communicatie: de komende periode zal dit nog belangrijker worden en de VC vraagt hier de juiste zorgvuldigheid en aandacht voor.

Aanbeveling:

- Geen aanbeveling

Sluiskil/Vlaardingen, mei 2024

De visitatiecommissie

Bijlage 2: Compliance officer

Verslag van de compliance officer

Inleiding

Compliance is 'het bewerkstelligen van een integere bedrijfsvoering van de stichting en een integere cultuur waar het als vanzelfsprekend is dat verbonden personen handelen in overeenstemming met de geldende maatschappelijke normen en de wet- en regelgeving en alle (relevante) interne regelgeving waaronder de gedragscode'. Het fonds heeft een gedragscode die wordt nageleefd door de leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en andere aan het fonds verbonden personen. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen teneinde belangenconflicten (of schijn daarvan) tussen het fonds en de verbonden personen te voorkomen.

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor het waarborgen van een beheerste en integere bedrijfsvoering.

De Compliance Officer geeft hier invulling aan door het toezicht op de naleving van de Pensioenwet en de Wet op het Financieel Toezicht als ook de interne procedures en gedragsregels zoals de gedragscode van het fonds.

Rapportage over het boekjaar 2023

Over de compliance-werkzaamheden is in de vergadering van 22 mei 2024 gerapporteerd en een toelichting gegeven.

In de compliance-rapportage over 2023 is aangegeven, dat:

- De meldingen die de verbonden personen in 2023-hebben gedaan, vallen binnen de normen van de gedragscode van het pensioenfonds;
- Diverse compliance gerelateerde documenten zijn gecontroleerd en akkoord bevonden;
- Er geen meldingen zijn geweest van onbehoorlijk handelen;
- Er geen meldingen zijn geweest en/of signalen zijn ontvangen met betrekking tot fraude;
- Er zijn geen incidenten geweest die de integere bedrijfsvoering van het pensioenfonds raken;
- De aanbevelingen voor 2023 zijn in voldoende mate opgevolgd.

Ik stel vast, dat wederom een gedegen uitvraag naleving gedragsnormen bij de uitbestedingspartners is gedaan. Ik heb geen opmerkingen over de analyse van deze uitvraag.

Aanbevelingen 2024

De nodige ontwikkelingen komen op het pensioenfonds af en de reguliere aansturing blijft daarnaast onverkort van toepassing. Dit geldt ook voor compliance en integriteit.

Zevenbergen, 24 mei 2024

Mr. P.R.F.de Koning

Partner TriVu

Reactie van het bestuur op het verslag van de compliance officer

Het bestuur dankt de compliance officer voor het rapport en zal de aandachtspunten meenemen in haar planning en werkzaamheden.

Bijlage 3: Verantwoordingsorgaan

Verslag van het verantwoordingsorgaan

1. Inleiding.

Het vernieuwde Verantwoordingsorgaan van de Stichting Pensioenfonds Yara Nederland is ingesteld op 1 juli 2014. Dit naar aanleiding van de van kracht geworden en reeds aangevulde Wet versterking bestuur pensioenfondsen van 7 augustus 2013. Hiermee heeft het bestuur de bestuursstructuur van het fonds in overeenstemming gebracht met het Governance model Pensioenfondsbestuur. Deze principes zijn erop gericht de kwaliteit, de zorgvuldigheid en de openheid van het pensioenfonds op een hoger plan te brengen.

In dit orgaan zijn op basis van onderlinge getalsverhouding de twee grootste belanghebbende groepen vertegenwoordigd. Te weten, de pensioengerechtigden en de deelnemende werknemers.

2. Bevindingen.

Het verantwoordingsorgaan heeft het oordeel over 2023 gebaseerd op de op OnePlace gedocumenteerde informatie en specifiek die over het jaar 2023. Dat betreft o.a. de notulen van de bestuursvergaderingen, de notulen van de gehouden gezamenlijke vergaderingen met het bestuur en bijbehorende vergaderdocumenten. Tevens was het Verantwoordingsorgaan aanwezig bij de voorbereidende vergadering met het bestuur over het jaarverslag 2023. Hier waren ook de accountant, certificerend actuaris en leden van de Visitatiecommissie (via Microsoft Teams) aanwezig.

2.1 Wijze van naleving principes voor Goed Pensioenfondsbestuur.

In het boekjaar 2023 bestond het bestuur uit leden van de belanghebbende groepen: de werkgever, de pensioengerechtigden en de vertegenwoordigers namens de deelnemende werknemers.

Ook de sleutelfuncties, het intern toezicht (een Visitatie commissie), compliance en Verantwoordingorgaan zijn degelijk geregeld.

2.1.1 Uit de rapportage van de Compliance Officer blijkt dat, op een na (met redenen) alle betrokken personen de verklaring omtrent naleving ingevolge de nieuwe gedragscode van de Stichting Pensioenfonds Yara Nederland hebben ondertekend.

2.1.2 Bestuur van het pensioenfonds.

Thans bestaat het bestuur uit twee leden namens de werkgever, een onafhankelijk lid en twee leden namens de pensioengerechtigden en de deelnemende werknemers. Zoals wij hebben kunnen zien blijft het bestuur "in control" door taken onderling te verdelen bij het tijdelijk weg vallen van een bestuurder.

2.1.3 Verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 5 leden namens de pensioengerechtigden en 2 leden namens de actieve deelnemende werknemers. De leden zijn afkomstig uit beide productie vestigingen in Nederland en zijn betrokken deelnemers van ons pensioenfonds.

2.1.4 Pensioenuitvoerder Appel.

Zoals het Verantwoordingsorgaan heeft kunnen constateren, is het vergeleken met Centric beter gegaan met Appel. De datakwaliteit moet geborgd blijven voor de komende transitie waardoor monitoren noodzakelijk blijft.

2.2 Financiële positie van het Pensioenfonds.

Het jaar 2023 hebben wij met een duidelijk positieve dekkingsgraad (beleidsdekkingsgraad) afgesloten.

Het bestuur heeft zowel in 2022 als 2023 de indexatievoorwaarden strikt toegepast waardoor er geen grote indexatie verschillen zijn tussen alle deelnemende groepen. Voor de deelnemers die in 2023 met pensioen gegaan zijn zal het bestuur nog een passende compensatie regelen

2.3 Oordeel van de Accountant en de Certificerend Actuaris.

Het Verantwoordingsorgaan heeft de bevindingen uit het actuariële rapport over 2023 meegewogen. Dat geldt ook voor de op- en aanmerkingen van de accountant, de Visitatiecommissie en de Compliance Officer.

2.4 Communicatie.

Het Pensioenfonds speelt in op de scherpere regels voor pensioencommunicatie, onder meer door gelaagdheid aan te brengen in zijn communicatiemiddelen via bijvoorbeeld de website, e-mail nieuwsbrief en uitvraag. Vooral in het jaar 2023 speelde communicatie een grote rol. Met de uitvragen heeft het bestuur een goede indruk gekregen hoe de deelnemers over de gevraagde onderwerpen denken. Het bestuur heeft nu een goede indruk hoe de deelnemers geïnformeerd willen worden en hoe hun pensioen er uit zou moeten zien.

3. Aanbevelingen.

3.1 Het Verantwoordingsorgaan geeft het bestuur het advies om te volharden in het uitvoeren van de aanbevelingen van de Visitatiecommissie en de Compliance Officer. Ook de waardevolle aanbevelingen van de Actuaris en Accountant mag het bestuur niet vergeten uit te voeren.

3.2 T.a.v. de communicatie beveelt het Verantwoordingsorgaan het bestuur aan, door te gaan op de ingeslagen weg door iedereen uitgebreid te blijven informeren. Verder alle betrokkenen over de modernisering van het pensioenstelsel te informeren en te raadplegen over de gevolgen en de richting van het nieuwe Pensioenfonds.

3.3 Het Verantwoordingsorgaan geeft het bestuur het advies om de aandacht aan het IT-risico en de bescherming van privacy gevoelige van de deelnemers van het pensioenfonds vast te houden.

Zeker nu er grote veranderingen gaan plaatsvinden, is het databestand van groot belang.

3.4 Dat het bestuur bij die grote veranderingen ook de evenwichtigheid van de verschillende groepen goed in het oog blijft houden.

3.5 Het lijkt het Verantwoordingsorgaan raadzaam de prestaties van de pensioenuitvoerder Appel goed te blijven monitoren.

4. Oordeel.

Op grond van de bevindingen is het oordeel van het Verantwoordingsorgaan heel positief over het gevoerde beleid.

Voorzitter Verantwoordingsorgaan

Tonny van Hoecke

Secretaris Verantwoordingsorgaan

Theo van Duijn

Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt hierbij de leden van het verantwoordingsorgaan voor hun inzet in het afgelopen jaar. Het bestuur zal de open en intensieve samenwerking blijven continueren.

Het bestuur neemt de aanbevelingen zoals gebruikelijk ter harte en zal hiermee rekening houden in haar activiteiten. Het bestuur zal het verantwoordingsorgaan hierover op de hoogte houden tijdens de reguliere vergaderingen en informeel overleg.